

Rozvoj grafomotorických dovedností dětí předškolního věku v rámci edukačně stimulačních skupin

Bírešová Zlatuše

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zlatoše BÍREŠOVÁ**
Osobní číslo: **H118021**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Rozvoj grafomotorických dovedností dětí
předškolního věku v rámci edukativně stimulačních
skupin**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- vývoj schopností u dětí v předškolním věku s důrazem na grafomotorické dovednosti
- poruchy v oblasti grafomotoriky a senzorycké koordinace
- práce s dětmi v rámci edukativně stimulačních skupin

Součástí práce bude kvalitativní výzkum, zaměřený na efektivitu práce edukativně stimulačních skupin.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Bezděková, J. Učíme naše dítě mluvit. TeMi CZ, 2007.

Doležalová, J. Rozvoj grafomotoriky v projektech. Praha: PORTÁL, 2010.

Kirbiová, A. Dysgrafie a další poruchy motoriky. Praha: PORTÁL, 2000.

Looserová, A.; Piecertová, N.; Dienerová, G. grafomotorika pro děti předškolního věku. Praha: PORTÁL, 2007.

Strassmeier, W. 260 cvičení pro děti raného věku. Praha: PORTÁL, 1997.

Vodička, I. Nechte leváky drápat. Praha: PORTÁL, 2008.

Vágnerová, M. Vývojová psychologie I.. Praha: Karolinum, 2005.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto projektu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Jůzlová

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

BIŘEČOVÁ KLATUŠE
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně *M. R. Šolaj*
.....

Biřečová
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.
2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své práci jsem se snažila nastínit, jak má probíhat správný vývoj dítěte v oblasti grafomotoriky a jaké případné problémy mohou nastat, pokud se u dítěte v dané oblasti objeví nějaká rizika. Jakou podporu je třeba vést ke korekci, aby se nedostatky odstranily co nejdříve.

Cílem bakalářské práce bylo zaměřit se na efektivitu zlepšení vyzorovaných rizik u dětí zařazených do edukačně stimulačních skupin. Uvedená metoda se na základě výše popsaného výzkumu ukázala jako správně zvolený postup při korekci možných rizik a dalšímu procvičování dovedností u předškolních dětí. Společná práce dítěte a rodiče přináší dětem radost ze společné hry, rodičům dává možnost posoudit úroveň dovedností svého dítěte a ukazuje, jak s dětmi ještě dále pracovat v domácím prostředí, aby vstup do školy byl radostný a úspěšný.

Klíčová slova: motorika, grafomotorika, edukačně stimulační skupina, efektivita zlepšení rizik, vizuomotorika, sluchové vnímání, zrakové vnímání, matematické dovednosti

ABSTRACT

The bachelor work is aimed at good preschool children's development of fine motor skills, finding out problems and risks to help increase the accuracy of handwriting as soon as possible.

The work is focused on the efficacy improvement of noticed problems in special children education groups.

The result of the survey shows that this method is right for correction risks and for practising skills of preschool children.

The cooperation parents with their children is very important, because children can enjoy playing games and parents can judge and consider the level of children's skills. This interaction that is in safe home place shows parents how and what they can do for their children to attend primary school joyfully and successfully.

Key words: Motion (movement, exercising), Behaviour, Fine motor skills, Stimulation education groups, Efficacy risk improvement, Auditory perception, Visual perception, Mathematical skills

Poděkování:

Touto cestou děkuji PhDr. Haně Jůzlové za ochotu, cenné rady, podněty a vedení při zpracování této bakalářské práce. Děkuji také pedagogickému sboru a rodičům v Mateřské škole za trpělivost, poskytnuté materiály a rozhovory.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PSYCHOMOTORICKÝ VÝVOJ	12
1.1 PRENATÁLNÍ A NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ.....	12
1.2 KOJENECKÉ OBDOBÍ.....	13
1.3 OBDOBÍ BATOLETE.....	16
1.4 PŘEDŠKOLNÍ VĚK.....	18
1.5 ŠKOLNÍ ZRALOST A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST.....	20
2 GRAFOMOTORIKA	22
2.1 VYMEZENÍ POJMU.....	22
2.2 VÝVOJ HRUBÉ MOTORIKY.....	22
2.3 VÝVOJ JEMNÉ MOTORIKY.....	24
2.4 LATERALITA.....	25
2.5 VÝVOJ DĚTSKÉ KRESBY.....	26
2.6 VÝVOJ, DIAGNOSTIKA A MOŽNÉ PORUCHY GRAFOMOTORIKY.....	28
2.7 MOŽNÉ POSTUPY PŘI REEDUKACI.....	30
3 EDUKAČNĚ STIMULAČNÍ SKUPINY	31
3.1 POPIS ČINNOSTI EDUKAČNĚ STIMULAČNÍ SKUPINY.....	31
3.2 GRAFOMOTORIKA A VIZUOMOTORIKA.....	33
3.3 SLUCHOVÉ A ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ.....	34
3.4 ŘEČ A PŘEDČTENÁŘSKÉ DOVEDNOSTI.....	35
3.5 PŘEDMATEMATICKÉ DOVEDNOSTI.....	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 ROZVOJ GRAFOMOTORICKÝCH DOVEDNOSTÍ U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU V RÁMCI EDUKAČNĚ STIMULAČNÍCH SKUPIN	41
4.1 CÍL PRÁCE, POUŽITÉ METODY.....	41
4.2 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ, V NĚMŽ PROBÍHALO EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ.....	44
4.3 VLASTNÍ ŠETŘENÍ.....	45
4.4 JEDNOTLIVÉ LEKCE EDUKAČNĚ STIMULAČNÍCH SKUPIN.....	51
4.5 ZÁVĚRY VÝZKUMU A NÁMĚTY PRO DALŠÍ PRAXI.....	57
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	68
SEZNAM OBRÁZKŮ	69
SEZNAM TABULEK	70
SEZNAM PŘÍLOH	71

ÚVOD

Správný vývoj dítěte je ovlivněn různými faktory a vlivy. Jeden ze základních prvků ovlivňujících úspěšný rozvoj předškoláka je přirozený pohyb, kterého se generaci dnešních dětí dostává poněkud méně. Důsledkem je pak jejich menší celková obratnost, což se odráží v nižším stupni rozvoje hrubé a jemné motoriky, následně v oblasti grafomotoriky. S uvedenými motorickými problémy úzce souvisí schopnosti předškolních dětí dostatečně a správně ovládat mimické svaly a mluvidla, tedy snížená schopnost správné artikulace a výslovnosti jednotlivých hlásek. U dětí vyskytuje stále více logopedických vad, které ovšem do velké míry také souvisí s nedostačující komunikací v rodině. Rodiče málo čtou dětem pohádky, méně si společně říkají různá říkadla, celková komunikace s dětmi v rodině je snížena. Dnešní předškoláci mají omezenější slovní zásobu, disponují s nižší schopností komunikovat, tedy i nižší schopností socializačních dovedností. Například si hůře hledají kamarády mezi vrstevníky, někteří mají problém s adaptací při nástupu do mateřské školy. Komunikace nejen slovní, ale i grafická je základní socializační dovednost, je významnou součástí všech sociálních procesů. Velkou mírou přispívá ke kvalitě sociálních vztahů, zásadně ovlivňuje celkovou kulturnost člověka.

V dnešní době je tento problém více sledován, protože velmi úzce souvisí s připraveností předškolních dětí na vstup do základní školy a s odklady školní docházky.

K zájmu o dané téma mě vedlo mé zaměstnání učitelky mateřské školy, kde se denně setkávám s uváděnými problémy. Proto je velmi důležité zaměřit se na možnosti péče o rozvoj motorických dovedností v programu stimulačně edukačních skupin, který nabízíme jako nadstandardní péči pro děti a rodiče v naší mateřské škole.

Cílem teoretické části bakalářské práce je popsat oblast grafomotorických dovedností u dětí předškolního věku, případná rizika a možnosti jejich odstranění pomocí edukačně stimulačních skupin. **Cílem praktické části** je zjistit úspěšnost a míru zdokonalení grafomotorických dovedností při pravidelné účasti dětí na edukačně stimulačních skupinách. Při zpracování teoretické části byla využita metoda analýzy odborných textů. První kapitola pojednává o psychomotorickém vývoji od prenatálního období do nástupu dítěte do první třídy základní školy. Druhá kapitola se zabývá vymezením pojmu grafomotorika, diagnostika, hrubá a jemná motorika, laterálita. Třetí kapitola se věnuje

problematice edukačně stimulačních skupin s rozpracováním jednotlivých lekcí a problematikou úlohy rodiny ve skupinách.

V **praktické části** je zpracován kvalitativní výzkum, při kterém byly použity techniky pozorování dětí a rodičů při práci na skupině, analýza výsledků činnosti a analýza splněných úkolů. Dále polostrukturované rozhovory s rodiči, dětmi a pedagogy z prvního stupně základní školy. V další kapitole je také popsáno zařízení, kde výzkum probíhá.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PSYCHOMOTORICKÝ VÝVOJ

Zájem o oblast psychomotorického vývoje dítěte by se již neměl pohybovat pouze v oblasti medicínské a pedagogické, ale je třeba tuto problematiku vsunout do popředí zájmu především rodiny, pro zajištění správného vývoje dítěte v období do tří let, kdy probíhá jedno z nejdůležitějších období v životě člověka (Vágnerová, 2005). Charakterizuje vývoj dítěte jako celistvý proces, který zahrnuje všechny složky osobnosti – psychické, somatické a sociální v jejich vzájemném působení. Vývoj dítěte je ovlivněn dědičností a působením vnitřních a vnějších vlivů, tedy prostředím, ve kterém žije. Základní schopnosti se u dítěte rozvíjí pouze na podkladě již získaných zkušeností, tedy konfrontací se sebou samým a prostředím. Vývoj probíhá formou malých vývojových etap, jež se odehrávají velmi individuálně. Je důležité mít na paměti, že psychomotorický vývoj, je u každého dítěte různý. Nelze tedy přesně určit hranici jednotlivých vývojových období, proto můžeme v různých na dané téma spatřovat drobné odchylky. Maminky by měly brát tyto zdánlivé odlišnosti v čase jako orientační. Vývoj každého dítěte ovlivňuje jeho nadání, prostředí, ve kterém žije, jež má svůj charakter stimulace a preferuje jiné činnosti. V období do tří let dítěte mohou jeho vývoj ovlivnit, dokonce zbrzdit či pozastavit, zdravotní faktory nejen závažné, ale i zdánlivě banální. Proto je velmi důležitý zdravotní stav dítěte nepodceňovat a konzultovat s pediatrem.

1.1 Prenatální a novorozenecké období

Počátky vývoje plodu zaznamenáváme již od tak zvaného prenatálního období, které trvá devět kalendářních, neboli deset lunárních měsíců, po 28 dnech. Toto období zůstávalo v dřívějších dobách mimo pole zájmu. Později však začaly vyvstávat otázky, pro jejichž zodpovězení bylo třeba zkoumat to, co se odehrává od prvopočátku vývoje jedince v děloze matky. Za období prenatálního vývoje prochází jedinec třemi vývojovými stadii (Vágnerová, 2005).

Blastové stadium od oplodnění do konce 3. – 4. týdne, kdy dochází k oplodnění vajíčka.

Embryonální období od 4. týdne do 4. měsíce se vytváří základ všech orgánů. Embryo je velmi citlivé na jakékoli patogenní faktory.

Fetální období je období od 3. měsíce do porodu. Všechny důležité orgány jsou již vytvořeny, také centrální nervová soustava pracuje adekvátně k věku plodu. Již v tomto

období můžeme pozorovat schopnosti plodu v oblasti motoriky – spontánní pohyb, škytání - záchvěvy bránice, navazují dýchací pohyby. Od 9.týdne vykazují embryo zřetelné pohyby paží a nohou. Ke spontánním pohybům embrya dochází z důvodů správného vývoje rozvíjejících se jednotlivých systémů v těle plodu, ale také z důvodu zamezení srůstu embrya s plodovými obaly (Doňková 2010).

Novorozeneckým obdobím bývá označována doba prvních šesti týdnů života dítěte. Konec prenatalního období se datuje od 38. – 42. týdne těhotenství. Průměrná tělesná hmotnost novorozence se pohybuje kolem 3kg, délka kolem 50 cm.

Tělesné proporce novorozenců jsou odlišné od pozdějších období, zejména velikost hlavičky tvoří v době porodu až čtvrtinu velikosti těla. Obličej bývá zpravidla okrouhlejší, dítě má vystouplé břicho, relativně krátké končetiny vzhledem ke zbytku těla.

Novorozenecké období trvá asi jeden měsíc. Je to vlastně jakási adaptace na nové prostředí, které je odlišné od podmínek v matčině děloze. „*Novorozenec je vybaven základními reflexy, vrozenými způsoby chování a schopnostmi učení*“ (Vágnerová, 2005, s. 71). Mluvíme o reflexech nepodmíněných - polykací, hledací, polohový, sací, vyměšovací a úchopový. V tomto období jsou veškeré aktivity závislé na biorytmu dítěte, který se vyznačuje krátkodobými intervaly bdění a delší dobou spánku, ta činí asi 90% náplně dne. Rozvoj novorozence je závislý na přiměřeném přísunu podnětů. Učení se odvíjí od základních interakcí a prvotních vztahů v nejbližším okolí dítěte. Proto je téměř stěžejní vytvoření emočního vztahu mezi dítětem a matkou, což se odehrává při kojení, kdy je dítě v nejbližším možném kontaktu s matkou (*objetí těla dítěte rukama matky, vůně mateřského těla, teplo, kožní kontakt, nasycení*).

1.2 Kojenecké období

Trvá od jednoho měsíce do jednoho roku života dítěte. Je to **období nejvýraznějšího vývoje** za celou dráhu života člověka. Dítě získává velké množství kompetencí, které jsou nutné k postupnému osamostatnění v dalších vývojových fázích. V tomto období se již objevují individuální rozdíly mezi jednotlivci v prožívání a chování, což závisí na jejich genetickém základě, úrovni aktivity a intenzitě citových prožitků.

„*Kojenec je schopen a motivován vnímat různé podněty z okolního světa a nějak na ně reagovat*“. Proto Erikson (1963) v souvislosti s tímto poznatkem nazval toto období

receptivní fázi. „Receptivita znamená otevřenost okolnímu světu“ (Vágnerová, 2005, s. 71). Proto je důležité, aby se dítě setkávalo s příjemnými prožitky, aby bylo stimulováno k neustálé touze po poznání okolního světa. „Mnozí autoři (např. Erikson, Langmajer, Matějček, Rohner a další) mluví v této souvislosti o potřebě získat **základní důvěru ke světu**“. (Vágnerová, 2005, s. 72).

„Tyto procesy jsou samozřejmě ovlivněny učením. Schopnost kojence se určitým způsobem pohybovat je závislé na dědičných dispozicích, vyspělosti svalové soustavy. Nejvíce je však důležitá vyspělost centrální nervové soustavy, která zajišťuje odpovídající koordinaci pohybů. Velmi důležité jsou v tomto směru jednotlivé senzory – zrak, sluch, čich, hmat, chuť, neboť upřesňují vnímání kojence. Pole působnosti kojenců výrazně zvětšuje rozvoj motoriky“ (Vágnerová, 2005, s. 78).

Hrubá motorika zajišťuje dítěti možnost pohybu celého těla, lezení, chůzi, plavání, ale také pohyby nelokomočního rázu, dřep, sezení, tahání. Jemná motorika zahrnuje pohyby rukou, manuální dovednosti. Zde již může začínat rozvoj grafomotoriky, prvotní pohyby při grafických činnostech. V tomto období začíná další rozvoj motoriky velmi významné oblasti a to rozvoj logomotoriky, tedy pohyby artikulačních orgánů a mluvidel při řeči. Za významný mezník motorického vývoje v kojeneckém období je ovládnutí hlavičky, což kojencům umožňuje orientaci ve vnějším prostředí. Dalšími významnými vývojovými kroky tohoto období je aktivní úchop, s jehož pomocí dítě manipuluje s předměty, sezení bez opory, později samostatný pohyb, lezení, pomocí něhož dítě poznává větší prostor a v neposlední řadě vstupování do nových sociálních situací.

„Velký význam pro další učení dítěte má rozvoj jemné motoriky a to z důvodů schopnosti dítěte manipulovat s předměty, seznamovat se s nimi, blíže je poznávat. Mluvíme o tzv. **taktilně - kinestetickém poznání**. Základem pro správné utváření jemné motoriky je úchopový reflex a důležitým předpokladem dobrá funkce a součinnost senzomotorických analyzátorů. Například schopnost optického fixování objektu či jeho částí“ (Doňková, Novotný, 2010, s. 58). Vývoj jemné motoriky lze shrnout do tří fází. 1. fáze - dítě sahá a uchopuje předmět symetricky oběma rukama, naklání se k němu celým tělem. Ve 2. fázi uchopovací pohyb rukou a paží již probíhá bez příklonu trupu, stále však dítě používá obě ruce. Ve 3. fázi již dítě uchopuje předmět jednou rukou v součinnosti s vizuálním kontaktem a kontrolou ruky, která právě manipulaci provádí. V této fázi se rozvíjí několik druhů úchopů. **Aktivní dlaňový úchop**, kdy dítě uchopuje plochou dlaně. Následuje

nůžkový úchop, mezi palec a ostatní prsty. Od devátého měsíce dítě používá klešťový, neboli špetkový úchop, kdy se předmět dostává mezi palec a ukazováček. V tomto období je pro dítě snazší předmět uchopit, než pustit. Takzvané **aktivní pouštění** probíhá až u batolat po 15. měsíci, kdy již dítě záměrně uvolňuje prsty.

Další velmi důležitá oblast vývoje kojence je vývoj řeči. Podmínkou je vnímání sluchové a zrakové, myšlení, pozornost, paměť a motorika. Stěžejní je však motivace ke komunikaci, tedy potřeba chtít něco sdělit. Mluvená řeč je nepostradatelná, jak z hlediska vývoje myšlení, tak socializace a celkové kulturnosti člověka. *"Zazněloli dříve, že vývoj je individuální proces a mohou se vyskytovat rozdíly, v oblasti utváření řeči toto platí dvojnásob"* (Doňková, Novotný, 2010, s. 63). První slova se u dětí začínají vyvozovat až od devátého měsíce života, proto o období předchozím mluvíme jako o období přípravném, neboli předřečovém. Vývoj řeči závisí na mnoha faktorech mezi něž patří vrozené dispozice, podnětnost prostředí a na frekvenci a kvalitě verbálního kontaktu. Osvojování prvních slov probíhá na základě asociací, dítě si vždy dané slovo spojí s předmětem v jeho blízkosti, který ho v danou chvíli nejvíce zajímá. Ve 12 měsících disponuje dítě ve svém slovníku asi se 6 slovy, které aktivně používá. Rozvoj zrakového vnímání je přímo úměrný vyspělosti poznávacích procesů. Zdokonaluje se **zraková ostrost**. Dítě je schopno vnímat předměty vzdálené asi 30 centimetrů v jeho zorném poli. Od 3 měsíců dítě rozeznává známé obličeje, například matky, dokonce i na fotografii. Zatímco v prvních měsících života se dítě zaměřuje na velké a pestré objekty, od devátého měsíce jeho pozornost upoutávají spíše detaily a drobné předměty. Důležitý je také správný vývoj sluchu. Ve třech až čtyřech měsících dítě rozeznává známé hlasy, separuje od cizích bez zrakové kontroly. Uchopuje předmět vydávající zvuk.

V oblasti psychického vývoje spatřujeme prudký vývoj zapříčiněný zráním centrální nervové soustavy a tělesným růstem. V oblasti kognitivního vývoje vidíme výsledek na základě součinnosti zrání a učení za pomoci působení ostatních složek vývoje osobnosti. Podle teorie J. Piageta se dítě ocitá ve **stádiu senzomotorické inteligence**, protože většinu nových poznatků o sobě a svém okolí získává na základě motorického vývoje, aktivně tak poznává vztahy mezi svou činností a jejími důsledky.

„Vývoj emocí je řízen vyspělostí mozku dítěte. Zdokonalování a vyjadřování emocí se tak odehrává na základě zkušeností dítěte. Rané emoční odpovědi se během prvních měsíců diferencují na základní emoce - první sociální úsměv se objevuje mezi prvním a druhým měsícem života, zlost, překvapení, smutek ve druhém až čtvrtém měsíci, strach v pátém

až sedmém měsíci. O složitých emocích, které závisí od vyspělosti kognitivního vývoje mluvíme až po druhém až třetím roce života dítěte“ (Doňková, Novotný, 2010, s. 67).

V rámci sociálního vývoje se utvářejí první pevné sociální vztahy a to především mezi dítětem a pečujícími osobami, matkou a otcem. Dále dítě postupuje do období utváření sociálních vazeb.

1.3 Období batolete

Trvá od jednoho roku zhruba do tří let věku dítěte. V této etapě dochází k prudkému rozvoji osobnosti dítěte díky výsadnímu postavení vývoje chůze a řeči, které významně ovlivňují psychiku dítěte, jeho kognitivní procesy, volní vlastnosti, sociální život a osamostatňování se. Podle Eriksona (1963) *"jde o období autonomie, nebo-li autonomizace, což je proces kdy se postupně uvolňují vazby, které měly v předchozím období velký význam (vazba na matku), ale nyní by bránily dalšímu vývoji dítěte"* (Vágnerová, 2005, s. 119).

„Hrubá motorika se vyvíjí postupným zdokonalováním k jisté chůzi, což se stává hlavním způsobem lokomoce. Ve dvanáctém měsíci se dítě dokáže samo usadit na židli odpovídající velikosti jeho věku, leze po schodech nahoru. Kolem patnáctého měsíce dítě dokáže utíkat do schodů, zvládá chůzi, když je vedeno, ze schodů leze. Ve dvacátém prvním měsíci zvládá běh, po schodech jde nahoru i dolů, když se drží zábradlí, kope do míče. Ve třicátém šestém měsíci zdolává kratší vzdálenost skokem, od tří let šlape na tříkolce. Důležitým prvkem v tomto období je ovládnutí vyměšování. Aktivně dodržovat čistotu většina dětí zvládá v průběhu druhého roku“ (Doňková, 2010, s. 89).

„Jemná motorika se rychle rozvíjí v přímé úměře s osvojením si klešťového úchopu a záměrného pouštění předmětů, díky jemuž může dítě například stavět z kostek komíny, věže. Utváří se a tříbí také rozlišování tvarů (po druhém roce dítě zastrkuje základní geometrické tvary do odpovídajícího otvoru ve stavebnici). Roste citlivost hmatu. Dítě zvládá manipulaci například s leporely, mačkání, trhání papíru, Držení tužky. Kolem tří let dokáže navlékat větší korálky. V kresbě lze sledovat období čmárání, dítě se seznamuje s tužkou, pastelkou - mává s ní, ťuká o podložku. První pokusy o čmárání jsou spíše nahodilé, dítě má problém s plochou papíru, často přesahuje její velikost, kreslicí pohyb vychází z ramene“ (Vágnerová, 2007, s. 80).

Již začínáme také spatřovat určitý vývoj v sebeobsluze. Od desátého měsíce se objevuje spolupráce při oblékání. Kolem patnáctého měsíce zvládá batole jíst lžící, ale zatím má problém s udržováním čistoty v okolí talíře, dokáže zacházet s hrníčkem na pití, řekne si, že potřebuje na nočník. Do konce batolecího období je dítě schopno se oblékat, rozepne zip, rozepne a zapne knoflíky. Ve třicátém měsíci si obuje boty a navleče kalhoty. Ve třicátém šestém měsíci si samo kontroluje tělesné potřeby, případně si samo dojde na nočník.

V tomto období je již zřetelné vyhraňování laterality (pravorukosti či levorukosti). Již od druhého roku života je zřetelné upřednostňování jedné ruky před druhou.

Se zdokonalováním kognitivních procesů si dítě uvědomuje, že díky řeči může snadněji a lépe komunikovat se svým okolím, což ho motivuje k dalším pokrokům v řečových dovednostech. Od konce prvního roku života již většina dětí chápe a reaguje na jednoduché slovní výzvy (např. udělej „paci - paci..“) Rozumí, dokonce i vyhledává na pokyn pohledem známé předměty z jeho okolí. Přibližně v roce a půl začíná dítě chápat symboliku významu slov, tedy to, že každá věc má svůj název. Zpočátku převažuje pasivní slovní zásoba, postupným vývojem však prudce narůstá aktivní slovní zásoba. V prvním roce - šest slov, v roce a půl aktivně používá asi dvacet slov, ve dvou letech slovní zásoba dítěte disponuje až s 250 slovy, ve třech letech aktivně používá až 800 slov (Langmeier, Krejčířová, 1998). Na kvalitě nabývá také gramatická správnost řeči. Dítě nejprve používá jednoduché výrazy (asi v 18. měsíci tvoří věty o dvou slovech, přibližně kolem 30. měsíce dokáže vytvořit i souvětí, začíná skloňovat a časovat slova. Z počátku používá podstatná jména a slovesa, později přidává přídavná jména a zájmena.

Emoční prožitky batolete jsou krátkodobé, často se měnící, bezprostřední a silné. Vlivem narůstající psychické vyspělosti je již dítě schopno více vnímat požadavky dospělého, již zažívá pocity studu a pýchy. Dítě si začíná uvědomovat sebe samo, nově se vytváří sebecit.

Vyspělost psychiky dítěte v tomto období mu již umožňuje zaznamenávat tzv. vyšší city rozumové, estetické, etické a sociální.

"Období batolecí odpovídá ve Freudově pojetí análnímu stádiu, Erikson mluví o etapě autonomie versus stud."

Pro batolecí období je charakteristický výrazný rozvoj vědomí sebe sama coby samostatné, zcela osobité bytosti, odlišné od svého okolí" (Doňková, Novotný, 2010, s. 76).

Teprve od 15. měsíce života se dokončuje u dítěte období uvědomění si samo sebe, pro které jsou podstatné dva důležité mezníky a to tzv. prvotní období vzdoru, sebeprosazování se, pro něž je charakteristické, že dítě na všechny příkazy, zákazy, nabídky odpovídat slovem NE, případně záchvaty vzteku. Trvání i samotný průběh tohoto složitého období je velmi individuální, závisí na biologických předpokladech, temperamentu a v neposlední řadě i na výchově. Druhým mezníkem je osamostatňování se od nejbližších lidí v jeho okolí, máma, táta .. V tomto období, kdy si dítě na odloučení od matky postupně zvyká je velmi důležité, aby mezi dobou, kdy se dítě osamostatňuje a dobou pocitu jistoty a bezpečí, kdy je s matkou, byla rovnováha. V opačném případě může dojít k útlumu až přibrždění vývoje, dítě by se mohlo stát na matce nepřiměřeně závislé.

Středobodem sociálních vztahů batolat je stále ještě matka, otec či jiná pečující osoba, ale dítě se již pomalu osamostatňuje, tedy sociální vztahy s blízkými příbuznými se nejen prohlubují, ale dítě již diferencuje mezi chováním k matce, otci, sourozencům, prarodičům. Dítě si postupně buduje postavení v rodině, snaží se o souznění v očekávání s dospělými. V tomto období dítě ve svém vývoji dospívá k **altruistickému chování, tedy začíná chápat** jednotlivé sociální role a s tím spojené odpovídající jednání a chování (Vágnerová, 2005).

Důležitým krokem ve vývoji batolete je počátek **paralerní hry**, kdy dítě začíná vyhledávat své vrstevníky. Z počátku můžeme pozorovat kontakty krátkodobé - výměna pozornosti, úsměv, napodobování, přetahování či výměna hraček. Při pozorování dětské hry, lze sledovat počátky sociálních aktivit dítěte. Jakým způsobem navazuje kontakt, jak si získává oblibu u spoluhráčů, lze také vysledovat osobnostní vlastnosti dítěte. Zda je dominantní či submisivní, introvertní nebo extrovertní, jaká je jeho emocionální stabilita a v neposlední řadě také úroveň kognitivního vývoje.

1.4 Předškolní věk

Předškolní období probíhá od 3 do 6, případně 7 let. Konec této fáze neurčuje věk, ale nástup dítěte do 1. třídy základní školy. Charakteristické pro tuto etapu života dítěte je rozvoj a upevnění motoriky, sensorického a emočního vnímání. Zintenzivňuje

se a dokončuje proces **osamostatňování**, nastupuje rozmach ve vývoji živé fantazie, jež zatím není podložena **logičností a racionálním podkladem** (Vágnerová, 2005).

V tělesném vývoji dochází k viditelným změnám v poměrech částí těla. Dítě přestává být baculaté, začíná se vyťahovat do výšky, přibývá svalové hmoty, dokončuje se osifikace kostí, například u zápěstních kůstek, které umožňují předškolákovi dokončení a zpřesnění jemné motoriky. Zvýrazňují se pohlavní rozdíly mezi chlapci a dívkami, začínají mít větší sílu.

Vývoj **hrubé motoriky** se u předškoláků již dokončuje a dostává se na úroveň dospělých. Dítě bez problémů chodí skáče, běhá, chodí po schodech nahoru a dolů se střídáním nohou, dokáže skočit z nízkého schodu, leze po žebříku, stojí i skáče o jedné noze,

V oblasti **jemné motoriky** se začíná projevovat zručnost a zdokonalení vlivem manipulačních her například navlékání korálek, kuličkové, hříbkové mozaiky, stavebnice, plastelína, modelovací hmota, kreslicí materiál, skládání papíru, vystřihování, ale také oblékání, sebeobsluha, zapínání knoflíků, zipů, vázání tkaniček. Rozvoj jemné motoriky se významným způsobem projevuje ve vývoji dětské kresby, která vypovídá o vývoji rozumových schopností, senzomotoriky a sociálního vývoje. Kresba, spolu s hrou a vyprávěním, jsou pro předškoláka možností, jak vyjádřit jeho názor na svět, jeho zážitky, ale také emoce.

Rozvoj **jazykových schopností** narůstá v přímé úměře s rozvojem myšlení a poznávacích procesů, verbální dovednosti se zlepšují jak v obsahu, tak ve formě. Mluvní stránka řeči se rozvíjí především v komunikaci se staršími dětmi, dospělými, již mohou být ovlivňováni médii. Odpovědi na otázky typu "jak" a " proč" rozšiřují nejen slovní zásobu tzv. **dětského slovníku**, ale umožňují předškolákovi lépe chápat vztahy mezi objekty a současně obohatit svou verbální komunikaci o **příslovce, spojky a předložky**.

Při běžné komunikaci si děti upevňují **gramatickou správnost řeči**. Mladší předškoláci ještě občas chybují a mluví v jednoduchých útvarech. Od 4 let však již začínají mluvit v delších a složitějších větách i souvětích. Začínají častěji používat slovesa a minulý čas. Avšak ještě chybují v užívání časové orientace, objevují se agramatismy. I v syntaktické rovině řeči mají ještě nedostatky, zejména pokud interpretují sdělení někoho jiného. V důsledku ještě neobvyklého řazení slov mohou jejich vyjádřené myšlenky pozbývat správného významu, dítě může větu chápat úplně jinak. Na konci předškolního období by měly děti mluvit gramaticky správně, používat souvětí, znát několik říkadel, umět

samostatně interpretovat několik pohádek. Řada dětí v tomto období dochází na individuální logopedickou péči.

*„Pro myšlení předškoláků je charakteristický **egocentrismus**, který se vyznačuje subjektivním vnímáním reality. **Animismus**, přičítání života neživým objektům, podle dítěte mají neživé věci živé vlastnosti. **Magičnost**, kdy dítě interpretuje svět pomocí nadpřirozena. **Antropomorfismus**, "polidšťování" neživých objektů, děti jim přisuzují lidské vlastnosti. **Absolutismus**, jak dítě situaci vidí a zná, mají absolutní platnost“ (Vágnerová, 2005, s. 174).*

„Vývoj emocí již zaznamenává postupnou regulaci emočního prožívání dítěte, především vlivem sociálního tlaku. Emoce se zjemňují, dítě s nimi již začíná pracovat, vyvíjí se složitější emoce, dítě o nich již dokáže mluvit“ (Doňková, 2010, s. 69).

V oblasti paměti dochází k postupnému rozšiřování, již se zapojují všechny složky (vštěpování, uchování a znovuvybavení). Předškoláci mají sklon spíše k mechanickému osvojování si informací, proto je třeba rozvíjet logické myšlení, například pomocí vyprávění příběhů a pohádek.

1.5 Školní zralost a školní připravenost

Počátek školní docházky, tedy nástup dítěte do 1. třídy základní školy je pro dítě i rodiče mimořádnou a poměrně náročnou událostí v životě rodiny, proto je velmi důležité, aby se dítě na školu těšilo a nastupovalo dostatečně připravené. Poměrně zásadní je totiž motivace a prožitek úspěchu. Pro získání kompetencí pro čtení je důležitá dostatečná zralost zrakového rozlišení, pro psaní je stěžejní sluchové rozlišení a grafomotorika, pro počítání je nepostradatelné logické myšlení. Úroveň vyspělosti uvedených dovedností se odvíjí od vyzrálosti centrální nervové soustavy, což se nejvíce projevuje při odolnosti dítěte vůči zátěži na něj kladené.

Školní zralost je takový stupeň vyspělosti dítěte v oblasti fyzické, mentálně - kognitivní a emocionálně - sociální, aby se mohlo bez problémů účastnit výchovně vzdělávací činnosti bez větších obtíží, nejlépe s radostí a zvědavostí. Pro získání kompetencí ke čtení je důležitá dostatečná zralost zrakového rozlišení, pro psaní je stěžejní sluchové rozlišení a grafomotorika a pro počítání je nepostradatelné logické myšlení. Úroveň vyspělosti uvedených dovedností se odvíjí od vyzrálosti centrální nervové soustavy, což se nejvíce

projevuje při odolnosti dítěte vůči zátěži na něj kladené. Před nástupem do školy je velmi důležité, aby předškolák měl již jasno v dominantnosti ruky, tedy měl vyhraněnou laterálnítu.

V současné době se kromě pojmu **školní zralost** začíná používat také pojem **školní připravenost**, která je do velké míry ovlivněna prostředím, ve kterém se dítě pohybuje, tedy zpravidla rodina a mateřská škola, kde získává dítě množství kompetencí potřebných pro nástup do základní školy. (Bednářová, Šmardová, 2011).

Goleman v knize Emoční inteligence uvádí, že: *"Připravenost dítěte na školu závisí na nezákladnější znalosti - "jak se učit". Vyjmenovává sedm nejdůležitějších aspektů této schopnosti. Sebevědomí, zvědavost, schopnost jednat s určitým cílem, sebeovládání, schopnost pracovat s ostatními, schopnost komunikovat, schopnost spolupracovat"* (Goleman, 1997, s. 136).

Je třeba ale mít na zřeteli, že všechny děti nedosáhnou stejného stupně vývoje, proto je nutné některým dětem v rizikových oblastech pomoci formou hravého procvičení. I tak se ale stává, že malému procentu dětí je navrhován odklad školní docházky. Toto by se však mělo dít pouze v případech, kdy je velmi pravděpodobné, že dítě za rok odkladu školní docházky tzv. „dozraje“ a bude mít požadované kompetence na odpovídající úrovni. Odklady školní docházky bývají nejčastěji navrhovány z důvodů logopedické nedostatečnosti, sociální nevyzrálости a při nedostatku kompetencí v oblasti grafomotoriky.

Každé dítě je v oblasti psychomotorického vývoje ovlivnitelné, vždy je však třeba myslet na adekvátnost, přiměřenost, hravou formu a pochvalu, která dodá dítěti motivaci a neztratí jeho zájem.

2 GRAFOMOTORIKA

2.1 Vymezení pojmu

Pojmem **grafomotorika** jsou označovány pro předškolní dítě poměrně náročné psychomotorické dovednosti předcházející psaní. Činnost grafomotoriky a pozdějšího samotného psaní bychom mohli pomyslně rozdělit na dvě roviny. Rovinu **grafomotorickou**, která se vyznačuje plynulostí prováděných tahů, čar, oblouků, vlnovek a smyček, která závisí na uvolněnosti horní končetiny, v níž dítě drží psací náčiní a roviny **vizuomotorické**, která se vyznačuje souhrou ruky a oka. *"K budoucímu psaní je nutné dosáhnout určité úrovně rozvoje hrubé a jemné motoriky a její koordinace se smyslovým vnímáním - zejména koordinace ruky a oka. Důležité je i výběrové vnímání, ale i myšlení a řeč. Pro psaní (ale i kreslení) je nutná souhra mezi všemi uvedenými psychickými a fyzickými funkcemi"* (Jana Doležalová, 2010, s. 21). Aby vývoj grafomotoriky u dětí probíhal bez problému, je nutný dostatečný rozvoj smyslového vnímání. Dle Looserové je prvořadě ovládnutí základních oblastí vnímání s důrazem na tělesné vnímání **taktilní** (hmatové), **kinestetické** (umožňující dítěti uvědomit si polohu pohybových orgánů v prostotu), a **vestibulární** vnímání rovnováhy. Teprve později je možné rozvíjet vyšší stupně smyslových funkcí.

2.2 Vývoj hrubé motoriky

Termínem **hrubá motorika** označujeme schopnost dítěte ovládat celkové pohyby svého těla, umět tělo správně používat. Schopnost dítěte rozvíjet se v pohybové oblasti se odvíjí od dědičných dispozic, vyspělosti svalových schopností, nejdůležitější je však vyspělost nervové soustavy jedince. Velký důraz je kladen také na jednotlivé senzorní analyzátoři (zrakové, sluchové apod.), které zpřesňují a zdokonalují zaměřenost vnímání a tak jsou pohyby cílenější a přesnější. *"Díky rozvoji motoriky si dítě významně rozšiřuje podnětové pole i jeho "akční radius". Dítě postupně začíná kontrolovat a usměrňovat rozsah a intenzitu poznávání a to tak, aby co nejvíce odpovídalo jeho potřebám"* (Doňková, Novotný, 2010, s. 58).

Do oblasti **Hrubé motoriky** patří pohyby celého těla a to pohyby lokomoční - lezení, chůze, běh, skok, plavání....a pohyby nelokomoční - sezení, dřep, tahání, házení, chytání....

Pohybová aktivita novorozence je řízena převážně instinktivně, ale poměrně živě, je však omezená a nekoordinovaná. V bdělém stavu jsou končetiny v asymetrickém postavení, hlava otočena na jednu stranu. Hlavu ještě novorozenec neudrží vzhůru, pouze v poloze na bříšku dokáže instinktivně na chvíli hlavu zvednout, horní končetiny jsou zatřáté v pěst.

Hrubá motorika v kojeneckém období se rozvíjí nejdynamičtěji za celé období života člověka. V tomto období zvládne dítě sezení, lezení, samostatné převrácení z bříška na záda a opačně, chůzi, běh a poskoky. *“Výzkumem vývoje hrubé motoriky dítěte se zabývala vídeňská psychologická škola ve spolupráci s Universitou v Yale, kdy společně pod vedením CH. Buhlerové a A. Gesselem stanovili základní principy vývoje hrubé motoriky. **Princip vývojového směru** (vývojových změn) - postupné ovládnutí jednotlivých částí těla podle tělesného růstu, a to ve směru kefalokaudálním - ovládnutí těla postupně od hlavy k patě, proximodistální - od středu těla k periferiím. Pohyby horních a dolních končetin začínají celkovými pohyby v ramenních a kyčelních kloubech a postupně přecházejí k pohybům zápěstí a prstům. Ulnoradiálním - od malíkové strany dlaně k palcové. Dalším principem vývoje motoriky je **princip spirálového vývoje funkcí a extenzorů** - dítě si osvojuje své dovednosti tak, že dosáhne určitého stupně dokonalosti a zdánlivě se vrací k dřívějšímu stupni, kde překonává svůj dosavadní výkon, což umožňuje dítěti možnost upevnění své schopnosti a mobilizovat další vývoj“* (Langmajer, Krejčířová, 2006). **Princip funkční asymetrie** - postupná specializace pravé a levé strany těla. **Princip individualizace** - i přes obecné zákonitosti vývoje je průběh u každého dítěte individuální. **Posledním principem je princip autoregulace** - dítě se neustále zlepšuje a postupuje na vyšší úroveň, ovšem charakteristické jsou výkyvy ve vývoji, přičemž vše si reguluje samo dítě“ (Vágnerová 2007, s. 85).

Za významné mezníky motorického vývoje je považováno ovládnutí hlavičky, což napomáhá k orientaci ve vnějším prostředí, aktivní úchop a manipulace s předměty, sezení bez opory a samostatný pohyb - lezení, později chůze. Velmi důležitá je **posloupnost jednotlivých vývojových etap**, neboť pokud je některý mezník vynechán či není dodržena posloupnost, může se tato skutečnost stát rizikovým faktorem správného vývoje grafomotoriky nebo řeči.

V batolecím období postupuje vývoj hrubé motoriky od počátku chůze k dokonalosti a k umění chůze zastavit, od 13. měsíce se dítě samo posadí na židli, začíná lézt

po schodech, pomalu začíná zvládat běh, v 36 měsících umí chodit po špičkách, v chůzi zdolává menší vzdálenost.

V předškolním období dítě již bezpečně samostatně chodí, běhá, skáče, bezpečně chodí po schodech, leze po žebříku, seskočí z nízké roviny, dokonce skáče po jedné noze, hází míč.

2.3 Vývoj jemné motoriky

Termínem **jemná motorika** bývají označovány pohyby rukou a prstů, manuální dovednosti, grafomotorika, pohyby očí, ale také **logomotorika**, což zahrnuje ovládání mluvních orgánů při řeči a mimiku. „*Úchop rukou stojí na samém počátku psychomotorického vývoje každého jedince. Osvojování zkušeností pomocí úchopů a další manipulace s uchopenými předměty patří k dětskému věku a mezi základní techniky poznávání okolního světa*“ (Svobodová, 2000, s. 10).

„*Postupný vývoj jemné motoriky dovoluje dítěti manipulovat s jednotlivými objekty, poznávat je tzv. **taktilně-kinestetické poznání***“ (Doležalová, 2010, s 20). U jednotlivých předmětů hmatem dítě poznává okraje, pevnost, velikost a objem, teplotu, strukturu povrchu. Základem pro bezrizikový vývoj jemné motoriky je úchopový reflex se správnou součinností sensorických analyzátorů. Kolem 4. měsíce si dítě začíná hrát s prstíky, předměty uchopuje do **dlaňového** úchopu tedy celou rukou. Většinu hraček si dítě vkládá do úst následně dokáže ruce s předmětem zvednout do prostoru zorného úhlu, kdy již dochází k počáteční souhře ruky a oka. Od pátého měsíce již nastává cílené poznání předmětů a již dochází k zapojení činnosti paměti a myšlení. Od období, kdy začíná dítě sedět, se mu uvolňují ruce k práci a lepší manipulaci. Hračky si již předělává z ruky do ruky, dítě začíná používat **nůžkový úchop**, později se vyvíjí i úchop **pinzetový**, dítě již dokáže manipulovat s drobnějšími předměty, vkládá je mezi palec a ukazováček. (Matějček, 2005).

Do konce prvního roku dítě předměty převážně uchopuje, později se snaží také o jejich uvolnění, což je daleko náročnější. Tak se dostává do další významné vývojové etapy, neboť dítě již může stavět z kostek a hra se stává cílenou činností. Kolem 2. roku dítě již sestavuje kostky nejen horizontálně, ale také vertikálně.

U předškolních dětí, vlivem nástupu do mateřských škol nastává prudký rozvoj vlivem nového prostředí, nových situací, dítě se učí navozování kontaktů s vrstevníky, přijímá nové role. Přirozená dětská zvědavost vede k seznámení s novými činnostmi, které touží dítě vyzkoušet a dostává se do kontaktu s novými materiály, seznamuje se s novými činnostmi rozvíjející jemnou motoriku - malování, stříhání, lepení, vytrhávání, práce s různým technickým materiálem. Tak zapojuje nové skupiny svalů, stává se zručnější, zdokonaluje koordinaci ruky a oka. Dítě se dostává do období námětových her, jejichž hlavním obsahem je nápodoba dospělých, dítě chce rodičům pomáhat, čehož by se mělo bezezbytku využít, neboť hlavně drobnými domácími pracemi si dítě jemnou motoriku rozvíjí a je tak vedeno k samostatnosti. V dnešní době každá mateřská škola disponuje s dostatečnou nabídkou stavebnic rozvíjejících jemnou motoriku dětí např. mozaiky, puzzle, korálky, dětské nářadí, panenky, oblečky.

2.4 Lateralita

Pojem **lateralita** pochází z latinského slova **lateralis** = ležící na straně, boční. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Lev%C3%A1ctv%C3%AD>

"Obecně jde o vztah pravé a levé strany organismu, o odlišnost pravého a levého z párových orgánů" (Bednářová, Šmardová, 2006, s. 39). Termínem Lateralita lze označit stranovou preferenci jedince, nebo li vztah pravé a levé strany v organismu, odlišnost pravého a levého z párových orgánů. Lateralita se vyvíjí spolu s vývojem mozkových hemisfér a zráním mozkových funkcí pro něž je charakteristická stranová nesouměrnost, která ovlivňuje lateralitu a prezentaci řečových funkcí. Každá strana mozkových hemisfér je zodpovědná za jiné funkce. Dle Healeyové (2002) in Přinosilová (2007). **„Pravá mozková hemisféra řídí - umělecké dovednosti, výrazy obličeje, prostorové vnímání a projevy emocí. Levá mozková hemisféra řídí logické myšlení, motorické dovednosti, jazykové a řečové funkce (čtení a psaní). Tyto hemisféry však nepracují samostatně, ale vzájemně se doplňují, tedy prolínají. Dominance horních končetin - rukou se začíná projevovat a vyhraňovat v rozmezí pátého až sedmého roku života předškoláka“**. Vývoj lateralitity probíhá od narození a asi do čtyř let věku dítěte je velmi proměnlivý. V tomto období většina dětí začíná soustavně upřednostňovat jednu ruku jako obratnější a aktivnější tedy dominantnější a druhou jako tzv. pomocnou. Do pěti let věku dítěte by měla být vyhraněnost jistá a zřetelná. Pokud do této doby převažuje neustálenost v dominantnosti

používání horní končetiny při kreslení a grafomotorice je vhodné vyšetření dětským psychologem, který pomocí testů určených k dané problematice provede posouzení a určí lateralitu a správnou ruku, kterou je nutno při kreslení a psaní používat. Ne malou měrou se na vývoji lateralitě podílí také dědičnost.

Lateralitu však nelze pouze rozdělit na praváctví či leváctví. V praxi je nutno zjistit součinnost párových orgánů ruky a oka, což je velmi důležité a potřebné pro specifickou činnost jako je psaní. Výsledkem zjišťování uvedené souhry může být několik typů lateralit.

Lateralita souhlasná, kdy vedoucí ruka a oko jsou oboje pravé, nebo oboje levé.

Lateralita neurčitá, kdy vedoucí ruka a oko, nebo oboje jsou nevyhraněné. **Lateralita**

zkřížená - vedoucí ruka a oko jsou opačné. Pro začátek školní docházky je nejméně výhodná lateralita zkřížená. V procesu psaní musí být zapojeny obě hemisféry mozku, které musí svoji souhru koordinovat a celý proces psaní se tak stává náročnější. Při případné pozdější diagnostice poruch učení mívá dítě často některou z nevýhodných typů lateralit (malá vyhraněnost, nevyhraněnost či nesouhlasnost součinnosti ruky a oka). Existují však v praxi také děti se zkříženou lateralitou, u nichž se problémy nevyskytly.

Lateralita ovlivňuje úroveň obratnosti, pravolevé, prostorové a časové orientace.

2.5 Vývoj dětské kresby

Rozvoj jemné motoriky se velkou měrou promítá do vývoje kresby, která je v předškolním období dítěte významným obrazem jeho vývoje. Předškolní děti svůj názor na svět vyjadřují v kresbě. *"Kresba je neverbální symbolickou funkcí. Projevuje se v ní tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe"* (Vágnerová, 2005, s. 183).

Vývoj dětské kresby prochází několika vývojovými stádii. Počáteční **stádium čmárání** ještě nemá ani symbolický charakter. Dítě teprve zjišťuje, že tužka zanechává stopu, experimentuje s tužkou, jedná se o jakousi motorickou hru. Počátek kresby můžeme u dětí pozorovat od jednoho a půl roku asi do dvou let. *"V tomto období samotná činnost čmárání zajímá dítě více, než jeho výsledek. Uváděná vývojová etapa kresby slouží jako pohybový základ pro rozvoj pozdějších psacích a kreslicích pohybů, dítě maluje "celým tělem", pohyby kreslicí ruky vychází z ramene, dítě uplatňuje široký rozsah celé paže, postupně se kreslicí pohyby diferencují, přechází směrem k ruce, tzn., že dítě zapojuje loketní kloub,*

později zápěstí, což mu umožňuje měnit směr čar i zpřesňovat kresbu" (Doňková, Novotný, 2010, s. 89).

Dalším navazujícím obdobím je **stadium tvarů a symbolů**, kdy dítě začíná opakovat a kreslit první tvary. Od dvou let se dítěti daří kreslit horizontální čáry, pokusy o napodobení křížku. Ve třech letech kreslí kruh, vertikální i horizontální čáru podle předlohy, od tří let zvládne nakreslit kruh, ve čtyřech letech křížek, od pěti let čtverec, v šesti letech kreslí trojúhelník. Výzkumem vývoje kresby se mimo jiných vědců zabývala R. Kelloggová *„Zajímavé je, že se zabývala jak vývojem kresby dětí z různých kultur, tak např. srovnání vývoje kresby u dětí šimpanzů), v rámci svých šetření přišla na to, že děti se nejprve učí zvládnutí šesti základních tvarů, poté tyto kombinují, seskupují a zhušťují, přičemž poslední fází je již vlastní kresba tzv. obsahových obrázků"* (Doňková, Novotný, 2010, s. 90). V této fázi již dítě obsah kresby dokáže pojmenovat, obvykle na základě výrazného znaku či prožitku.

*„Od pěti do osmi let prochází dětská kresba stádiem **naivního realismu**, kdy dítě kreslí, co aktuálně vidí a co dobře zná“* (Vágnerová, 2005, s. 184).

Významná etapa vývoje dětské kresby nastává v období, kdy dítě v psychomotorickém vývoji dospělo ke kresbě lidské postavy. I tato etapa má svůj specifický vývoj. Kresba lidské postavy se objevuje přibližně ve třech letech. První pokus nastává, kdy dítě dokáže nakreslit "kruh", který představuje hlavu, k ní připojí čáru symbolizující tělo. Pro dítě nejdůležitější na kresbě je obličej, neboť je důležitý při navazování sociálního kontaktu. Vývojově následujícím detailem jsou končetiny, které jsou potřebné pro jakoukoli aktivitu. Na základě takových skutečností se primární etapa vývoje dětské kresby lidské postavy nazývá **stadiem hlavonožce**. Dítě totiž kreslí, co je pro něj na postavě nejdůležitější.

Po pátém roce kresba postavy obsahuje nejen hlavu a končetiny, ale i trup, některé děti kreslí i prsty, vlasy, uši a různé jiné detaily, které jsou dětmi chápány jako velmi důležité, a téměř nerespektující realitu. typické jsou průhledné postavy, můžeme se setkat se zobrazením plodu v těle matky... *„To stadium je nazýváno **subjektivně fantazijní zpracování**“* (Vágnerová, 2007, s. 185).

*„Poslední etapa vývoje dětské kresby je nazýváno jako **stadium realistického zobrazení tedy jakýsi přechod k realismu**“* (Vágnerová, 2007, s. 186). Dětské výtvořky se stále více podobají skutečnosti. Dítě v tomto období kreslí to, co ve skutečnosti vidí.

Vývoj kresby má mnoho společného s vývojem řeči a v obou oblastech můžeme shledat velké množství podobností. Nejpozitivněji hodnotíme motivační základ obou oblastí, které se vzájemně doplňují a stimulují dítě k dalšímu pokroku.

2.6 Vývoj, diagnostika a možné poruchy grafomotoriky

Začátky dětského grafického projevu jsou spojeny s radostí z pohybu ruky po papíru a z nakreslených čar, které zanechává kreslící náčiní. Dítě nejdříve čmárá mimovolně bez plánu a kontroly. Spontánní radost později vystřídá záměrné úsilí o kresbu. Zvyšování úrovně koordinace pohybů přispívá postupné dozrávání centrální nervové soustavy. Pohyby ruky směrem od loketního kloubu ke konečkům prstů se zjemňují a začínají být kontrolované smysly, zejména zrakem a hmatem. Kvalita grafických tvarů a linií se zdokonaluje, pohyby ruky se uvolňují. postupný rozvoj grafomotoriky ovlivňuje technickou kvalitu jeho projevu. Čáry jsou jistější, tahy plynulejší a tvary vypracované přesněji a s detaily. Grafomotorika dítěte se vyvíjí postupně, individuálně, ale fyziologicky daným postupem. Proto se u dětí předškolního věku objevují přibližně stejné znaky kresby či tvarů písmen. U dětí se také mohou objevovat odchylky ve smyslu pomalejšího či rychlejšího grafomotorického vývoje a to z důvodu individuálního vývoje každého dítěte. „Se snahou ukázat na určité vývojové a věkem podmíněné limity jsme na základě analýzy několika autorských přístupů (Lysá- Kňourková 1998, Looseová, Piekertová Dienerová, 2001, Langmeier - Krejčířová, 2003) sestavili přehled grafomotorického vývoje dítěte v předškolním věku: **Grafomotorický vývoj dítěte mezi 1. a 2. rokem dítěte** experimentuje s uchopováním pastelky, pastelku drží v dlani, pastelku vede těžkopádně a křečovitě, čmárá bez záměru kdekoliv a na cokoliv, při kreslení pohybuje celou rukou. **Mezi 2. a 3. rokem** - k uchopení pastelky začíná správně používat tři prsty, pastelkou pohybuje spontánně, většinou už po papíře, v kreslení kruhu a přímky napodobuje dospělého, krouživě čmárá klubička a spirály, kreslí svislé a vodorovné čáry, nakreslené tvary pojmenovává, postupně si fixuje správné držení tužky.

K uchopení pastelky začíná správně používat tři prsty, pastelkou pohybuje spontánně, většinou už po papíře, v kreslení kruhu a přímky napodobuje dospělého, krouživě čmárá klubička a spirály, kreslí svislé a vodorovné čáry, nakreslené tvary pojmenovává, postupně si fixuje správné držení tužky.

Mezi 3. a 4. rokem znázorňuje postavy kreslením kruhových tvarů, čarami vyznačuje končetiny (tzv. hlavonožec), napodobováním kreslí kruh, spirály a sluníčka, začíná kreslit

čtverec, trojúhelník, kříž, ale pojmový obsah si neuvědomuje. Mezi 4. až 5. rokem kresba přechází do obrázkového stadia, kreslí postavu s končetinami, více používá barvy, častěji kombinuje různé tvary, nepřesně vybarvuje, rozvíjí se vnímání tvarů. Mezi 5. až 6. rokem kreslí hlavní části postavy, kresba je obsahově bohatá, body spojuje čarou, znázorňuje geometrické tvary, napodobuje velká tiskací písmena a jiné zjednodušené symboly oblouky, vlnovky, smyčky, kombinované čáry“ (Lipnická 2007, s. 7). Zdokonalení koordinace motoriky ruky v součinnosti se smyslovými funkcemi - zrakem a hmatem umožňuje dítěti kreslit, poději i psát. Časté grafické aktivity dítě obohacují o nové grafomotorické zkušenosti a zážitky.

Poruchy grafomotorických dovedností se nejčastěji objevují společně se špatnou koordinací pohybů těla a artikulačních orgánů, což znesnadňuje dítěti správnou výslovnost. Tato situace je výsledkem vztahu motorických funkcí, psychiky dítěte a zrání jeho nervové soustavy. Včasné rozpoznání možných budoucích poruch grafického projevu může proto významně posílit prevenci poruch psaní, které by se mohly objevit až ve školním období.

Potencionální pozdější poruchy psaní u předškoláka můžeme částečně rozpoznat již v době předškolní výchovy, avšak s ohledem na nerovnoměrnost jednotlivých vývojových etap grafomotorického vývoje a také s ohledem na individualitu každého jednotlivého dítěte. Přesto však zkušená učitelka mateřské školy s dlouholetou praxí podle určitých signálů rozpozná "rizikového" předškoláka, u něhož můžeme předpokládat problémy při osvojování si psaní. Takové dítě (5 - 6 leté) se často projevuje takto. Dítě kreslí nerado, nebo kreslení dokonce vytrvale a dlouhodobě odmítá. Má problémy se správným držetím tužky, není fixován úchop třemi prsty, tužku drží křečovitě, nebo má jiný špatný úchop psacího náčiní. Je bezradné, má-li něco kreslit - někdy si námět neumí vůbec vybrat, jindy ho nedokáže vůbec nakreslit. Kreslí primitivní hlavonožce, aniž by zobrazovalo tělo a detaily postavy. Nedovede správně obkreslit základní tvary - kruh, čtverec, trojúhelník, kříž, čáry v různých směrech, vlnovky a smyčky. není schopné postupovat v kreslení podle slovních nebo názorných instrukcí a pokynů dospělého. Je neobratné (v celkovém tělesném pohybu i při sebeobsluze). Přetrvávají u něho poruchy výslovnosti. Často nemá vyhraněnou laterální, přesouvá tužku při kreslení z jedné ruky do druhé, neorientuje se dobře v prostoru (vpravo, vlevo, v, na, nad, pod před, vedle, nahoru, dolů, vpředu vzadu, uprostřed...). Dlouhodobě se projevují poruchy pozornosti, vše ho vyruší, odbíhá od činnosti, při kreslení se neumí soustředit.

Při prvotní a základní diagnostice grafomotorických dovedností u 5 - 6 letého dítěte pozorujeme (v mateřské škole, při správné výšce dětského nábytku) dítě při jeho spontánní kresbě, aniž by dítě o našem pozorování vědělo a sledujeme: **správné sezení na židli, správný úchop tužky, správný přítlak** na tužku a **uvolněnost horní končetiny** v kloubech (rameno, loket, zápěstí a prsty).

2.7 Možné postupy při reedukaci

Předškolák je schopný, v rámci svého psychomotorického vývoje, se aktivně účastnit organizovaných, cílených a metodicky promyšlených vzdělávacích aktivit, které je třeba prokládat hrou, s respektem k odpovídající délce. Pokud je takový program správně volen a dítě je dostatečně motivováno, je pro další rozvoj a korekci případných nedostatků stimulační a při volbě přesně cílených metod i terapeutický. *"Z hlediska rozvoje grafomotoriky by didaktické aktivity měly vždy integrovat celý komplex motivačních rozvojových her, aby u dítěte současně: utvářely správné grafomotorické dovednosti a návyky, formovaly pozitivní postoje a vztah ke čtení a psaní"* (Lipnická, 2007, s. 9).

"Prostřednictvím řeči, kresby a písma je možné komunikovat s okolním světem - sdělovat obsahy a významy, dorozumívat se s druhými, ale také od nich informace přijímat a zpracovávat. Lidé jsou schopni grafickými znaky vyjadřovat pocity, uchovat či předat myšlenku i poselství".

Jana Doležalová

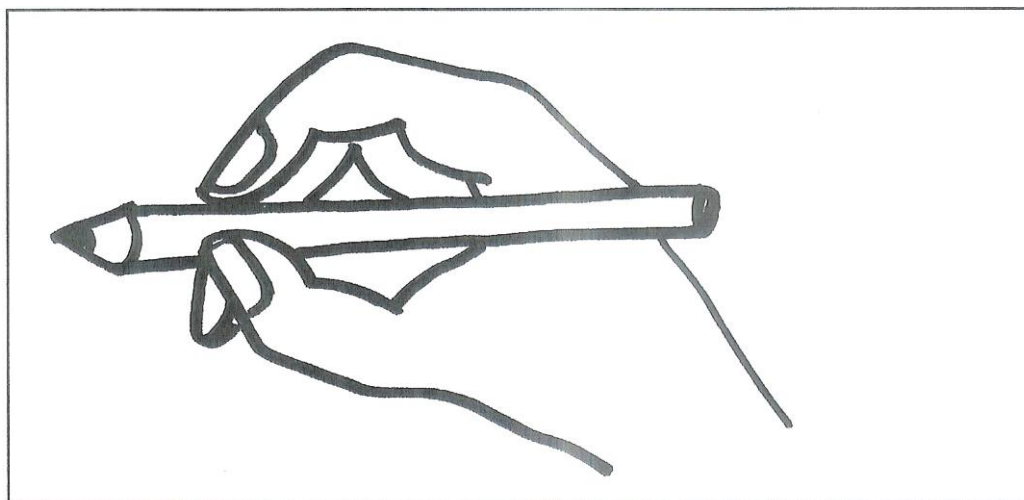
3 EDUKAČNĚ STIMULAČNÍ SKUPINY

3.1 Popis činnosti edukačně stimulační skupiny

Veškeré nabídky vzdělávání i případné korekce jakýchkoli rizik v předškolním věku je třeba neustále motivovat. Ve stejném duchu byl také vytvořen systém edukačně stimulačních skupin (dále jen ESS) psycholožkou paní Magistrou Jiřinou Bednářovou v roce 1998, která započala tuto činnost uskutečňovat v pedagogicko psychologické poradně v Brně. Je to program vytvořený pro děti předškolního věku, u kterých se objevují počáteční rizika, která by mohla zapříčinit neúspěch při nástupu do základní školy. Pokud má dítě bez problému zvládnout základní trivium číst, psát a počítat, je třeba, aby mělo dostatečně rozvinuty **oblasti jemné motoriky a grafomotoriky, řeči a myšlení, sluchového vnímání, zrakového vnímání, prostorového vnímání a pravolevé orientace a početních představ**. Při procvičování a stimulování těchto oblastí musí vše probíhat ve vzájemné symbioze, neboť uvedené oblasti nelze od sebe oddělovat.

Program skupin probíhá v 10 lekcích. Každá lekce má danou strukturu a činnosti se střídají tak, aby bylo vše pro děti zajímavé. Ve skupině pracuje nejvíce šest dětí. **Nejdůležitější podmínkou (ESS) je přítomnost rodiče každého dítěte**, vždy by měl docházet stejný rodič. Lekce probíhají 1x za týden nebo 14 dnů. Pokud se v (ESS) chceme věnovat a korigovat u dětí grafomotorické obtíže, lze zařadit **Tréninkový program k odstranění grafomotorických obtíží u dětí**, kterému se věnovala **PaedDr. Yveta Heyrovská**, která při tvorbě spolupracovala s neurology, psychology a pediatry. Program je určen pro děti předškolního a školního věku. „*Snaží se dosáhnout uvolnění křečí v horních končetinách, a tím o lepší využití množství energie, která je při přetrvávající ztuhlosti v pažích dítěte zbytečně odčerpávána*“ (Heyrovská, 1998. s. 5). Další podmínkou je každodenní procvičování zadaných úkolů doma asi 5x denně 1-2 minuty. Základní technikou je práce s houbou, špejlí, vatou a temperovou barvou, kreslení pastelem progresso (měkký pastel, nenutí dítě tlačit), pracuje se na balící papír ve velikosti formátu A1 a A0, v kleku na podlaze. Základní cviky jsou kružnice, šnecci, ležaté osmičky, velké a malé vlny, slabika "mo". Dítě pracuje převážně v kleku, pouze první cvik je v předklonu. Trénink může trvat i déle, než 10 týdnů, nemělo by se pokračovat dále, pokud dítě nezvládne předešlý cvik. „**Cílem uváděného tréninku je uvolnění svalových partií, které se účastní na kreslení a písemném projevu, uvolnění svalstva vedoucí horní končetiny od křečí, odstranění nesprávných hygienických návyků (špatné sezení na židli, správná**

výška dětského nábytku), dosažení správného držení psacího náčiní - a to tzv. **špetkovým úchopem**" (Heyrovská, 1998) - "Tužku drží tři prsty pravé či levé ruky - palec, prostředníček, ukazováček.. Palec je lehce skrčený, přidržuje tužku zleva. Prostředník přidržuje tužku zprava boční stranou posledního článku prstu. Ukazováček je lehce ohnutý (ne však prohnutý, je umístěný asi 2 - 3 cm od konce hrotu tužky. Poslední dva prsty jsou ohnuté směrem do dlaně, nejsou však pevně přitisknuty. U praváka směřuje horní část tužky k pravému rameni, u leváka k levému rameni. Tužka leží na ruce mezi ukazovákem a palcem Tento způsob držení tužky" (Doležalová, 2010, s. 41).

Obr. č. 1 - Správný úchop tužky 1 (Doležalová, 2010)

Dalším z cílů tréninkového programu je dosažení citu pro správné určení síly tlaku na psací náčiní, zažití úspěchu ve výtvarných technikách, podpoření pocitu jistoty, dosažení celkového uvolnění dítěte a tím lepšího využití ušetřené energie pro jinou potřebnou činnost.

Každá lekce obsahuje - společný pozdrav s dětmi i rodiči, cvičení k uvolnění horních končetin a svalů, kontrola grafomotorického cviku z předešlé lekce, nácvik nového grafomotorického cviku, hry a cvičení ke zdokonalení řeči, sluchového vnímání, zrakového vnímání, prostorové a pravolevé orientace, matematických představ a rozvoje jemné motoriky. Společné rozloučení a odměna pro děti.

Do skupin jsou zařazovány děti ohrožené počátečním školním neúspěchem, zejména děti s ADHD nebo ADD, s mírně opožděným vývojem, grafomotorickými obtížemi (špatný úchop tužky, velký přítlak na podložku, neuvolněnými svaly ruky, problémy v jemné

motorice), odkladem školní docházky, potřebou pomoci v dozrávání některých oblastí, děti pro které by byl vhodný odklad školní docházky, ale rodiče nemají možnost setkání s realitou, jak jejich dítě prospívá, předškolák, který nenavštěvoval mateřskou školu, děti s problémy v komunikaci, s adaptačními nedostatky.

„Do skupin nezařazujeme děti mentálně retardované, neboť program by byl pro ně příliš náročný. Děti s logopedickými vadami je vhodné zařadit do individuální logopedické péče. Do skupin dle kapacity možno zařadit všechny děti, jejichž rodiče mají o spolupráci zájem. Program by byl přínosný pro každé předškolní dítě“ (Bednářová, Šmardová, 1999, s. 8).

Přínosem ESS pro rodiče je v oblasti získávání námětu jak pracovat a procvičovat s dítětem jednotlivé oblasti doma, Rodič vidí možnosti a dovednosti svého dítěte nejen ve sledovaných oblastech, ale srovná sociální vyzrálost svého dítěte, jeho nasazení a vytrvalost při záměrné činnosti. Pokud by nastala situace, kdy oslovený rodič spolupráci v ESS odmítne, lze některé prvky zařadit i do běžného denního programu mateřské školy, ale ve velkém kolektivu není práce tak intenzivní.

Pro pedagoga je spatřován **přínos** ESS v možnosti pozorování vztahu dítěte a rodiče při společné činnosti, jejich komunikaci, zdatnost výchovného působení rodiče na své dítě, pedagog v této fázi působí jako rádce a pomocník.

ESS navštěvují **děti** se svými rodiči velmi rádi, protože každé dítě má rádo, když rodič s ním sdílí jakoukoliv činnost a pak k ní přistupuje velmi zodpovědně, s chutí a důležitostí.

3.2 Grafomotorika a vizuomotorika

Grafomotorikou je nazývána psychomotorická činnost předcházející psaní, kterou předškolák vykonává převážně při kreslení. „*V ESS je důležité korigovat správný úchop psacího náčiní, uvolnit paže cvičením s použitím relaxace, vést děti ke správným pracovním návykům při kreslení - správnému držení těla a psacího náčiní, postavení ruky při kreslení a psaní, uvolnění ruky a tlaku na podložku, plynulosti a způsobu vedení čar*“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 20).

Vizuomotorikou jsou nazývány činnosti v oblasti grafomotorické, související s koordinací ruky a oka a s plynulostí pohybů ruky dítěte při kreslení. K tréninku vizuomotoriky v rámci ESS je vhodné používat tzv. **jednotázné cviky**, kde je stanoveno kudy vede stopa. Při obkreslování musí dítě sledovat linii, směr vedení čáry, nutná

je plynulost, nepřerušovat pohyb tužky po papíře, nepodporujeme práci v krátkých úsecích, soustředěnou na přesné obtažení linie, přesnost čáry není důležitá, potřebná je plynulost. (příloha č. 2/1). Děti i rodiče vedeme k tomu, aby každý cvik provedli několikrát za sebou, neboť je důležité, aby se děti pohyb naučily.

Všechny grafomotorické a jednotažné cviky jsou řazeny podle posloupnosti, nelze vynechávat a přeskakovat. Děti, které z nějakého důvodu na lekci chybí, by mělo společně s rodiči cvik docvičit a v další lekci pokračovat s ostatními.

3.3 Sluchové a zrakové vnímání

„Sluch je jedním z prostředků komunikace, významnou měrou ovlivňuje rozvoj řeči a tím i abstraktní myšlení“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 40). Než se začneme zabývat sluchovým vnímáním je třeba vyloučit sluchové vady u dětí. Při jakýchkoli pochybnostech o sluchu dítěte, pošleme rodiče s dítětem k odbornému lékaři, neboť sluch významnou měrou přispívá ke správnému vývoji řeči.

V rámci ESS procvičujeme s dětmi poznávání nejrůznějších zvuků z běžného prostředí, které dětem nejdříve předvedeme, pak se děti otočí a zvuky hádají.

„Aby dítě správně vyslovovalo jednotlivé hlásky, musí je umět nejdříve rozlišit pomocí sluchu - sykavky, měkké a tvrdé souhlásky, znělé a neznělé souhlásky, krátké a dlouhé souhlásky. Diferenciace, neboli fonematický sluch, je stejně významná pro psaní a čtení „ (Krýsová, Horáková, 2013. s. 10). Hlásku, kterou dítě nevyslovuje správně, také špatně čte, při diktovaném textu neslyší.

Podle (Bednářové, Šmardové, 2010, s.) lze sestavit **vývojovou škálu sluchového vnímání**, které lze procvičovat formou her, pracovních listů a obrázků v rámci ESS. **Naslouchání**, dítě lokalizuje zvuk, poznává předměty podle zvuku, písňe podle melodie, naslouchá krátkému příběhu, pohádce. **Sluchové rozlišení (diferenciace)** - rozlišuje slova s vizuálním podnětem i bez vizuálního podnětu (změna hlásky a samohlásky, změna délky, změna měkčení) příloha (Diagnostika, s. 197), rozlišení slova s vizuálním podnětem) znělé a neznělé hlásky, sykavky (příloha Diagn. s. 198). **Sluchová paměť** - dítě zopakuje 4 související slova, zopakuje větu s 5 slovy. **Sluchová analýza a syntéza** - děti rozkládají slova na slabiky, zvládají rozpočítadla, z trojice slov najdou rýmující se dvojici, určí počet slabik, určí počáteční hlásku ve slově, vymýšlí slova začínající stejnou hláskou, z hlásek

složí slovo, jednoslabičné slovo analyzuje na hlásky. **Vnímání rytmu** - Děti určí, zda dvě krátké rytmické struktury jsou shodné, napodobí rytmus 2 -4 tónů i více, zvládají záznam krátké rytmické struktury. Vše je procvičováno pomocí her, pracovních listů a v neposlední řadě na interaktivních tabulích, nejen v době ESS, ale v běžném denním programu v mateřské škole.

Úroveň školní úspěšnosti velkou měrou ovlivňuje **vyspělost zrakového vnímání**, neboť je důležitým předpokladem ke zvládnutí čtení a psaní písmen, slabik, slov a čísel. Pokud má dítě správně vyvinuté zrakové vnímání musí mít vyzrálou schopnost **poznávání barev**, dítě bez problémů poznává barvy předmětů denní potřeby, při práci v ESS hrajeme hru "Vyber všechny tvary červené, modré, zelené...barvy". Zaměřujeme se již na odstíny barev - světle, tmavě červená, zelená, modrá..., poznáváme již barvy doplňkové. Další složkou zrakového vnímání je **rozlišení figury a pozadí**, kdy dítě například na pracovním listě ve spleti vlnovek nebo teček hledá tvary nebo obrázky (příloha č. 4/3) Procvičení **zrakového rozlišování neboli diferenciac** se velmi dobře daří pomocí dvojic obrázků na kterých dítě vyhledává odlišnosti v detailech, shodné a neshodné dvojice lišící se horizontální polohou (příloha č. 4/3), stejné a odlišné dvojice lišící se vertikální polohou (příl.č 4/4). Při skládání rozstříhaných obrázků, si dítě posiluje **zrakovou analýzu a syntézu**. Zábavné pro děti je také posilování zrakové paměti opět pomocí obrázků, které děti nejdříve sledují asi po dobu 1minuty, následně mají za úkol nejdříve vyjmenovat co největší počet z 5 obrázků a následně je poskládat tak, jak byly rozloženy na původní předloze.

Vyzrálý předškolák již zvládá poměrně náročné úkoly v oblasti zrakového vnímání, měl by dokázat rozeznat 5 rozdílů v detailech na dvou stejných obrázcích, rozliší a pojmenuje základní geometrické tvary (kruh, čtverec, trojúhelník, obdelník).

3.4 Řeč a předčtenářské dovednosti

„Řeč je nejdůležitější oblast vývoje předškolního dítěte, neboť je jakýmsi základem pro budoucí učení a školní úspěšnost. Na jejím základě je rozvíjeno myšlení, zajišťuje úroveň poznávání a učení. Úroveň řeči do jisté míry odhaluje úroveň sociálních vztahů a postavení dítěte v sociální skupině. Řeč nejvíce ovlivňuje vnímání člověka, motorikou a sociálním prostředím, ve kterém se dítě nachází“ (Bezděková, 2007,s. 81). Jak již bylo výše zmíněno, pro rozvoj řeči je rozhodující úroveň sluchového a zrakového vnímání. Další velmi důležitý aspekt je rodina, její úroveň, vztahy v rodině a mluvní vzor. *"Řeč jako*

*komplexní schopnost tvoří několik jazykových rovin: Foneticko - fonologickou, sem radíme výslovnost, artikulační obratnost, plynulost řeči“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 25). V ESS povídáme a „čteme“ s dětmi podle obrázků, vyprávíme pohádky a příběhy, které čteme s rodiči doma, provádíme skupinová dechová a artikulační logopedické chvílky. „V oblasti roviny **lexikálně - sémantické sledujeme, zda má dítě odpovídající slovní zásobu, zda dobře rozumí běžné řeči a instrukcím, dokáže popsat, co je na obrázku, pozná a pojmenuje nesmysl na obrázku (na letním obrázku padá sníh), tvoří protiklady, nadřazené pojmy, tvoří synonyma“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 26). Procvičujeme formou her typu - Dej hračku - do herny, na modrou skříň nahoru.. formou pracovních listů (příloha č 4/4), velmi rády děti řeší „obrázkové nesmysly“.***

*„**Morfologicko syntaktickou rovinu** pozorujeme v běžném hovoru, zda děti používají všechny druhy slov, mluví gramaticky správně, do příběhu doplní chybějící slovo gramaticky správně. **Pragmatickou rovinu** sledujeme v běžném navazování kontaktů, zda dítě dokáže vést dialog, zda klade otázky a odpovídá, řekne jméno, příjmení, věk bydliště, užívá oční kontakt“ (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 30). Na ESS děti velmi rády hrají s rodiči hru "Na lékaře, na obchod, na kadeřníka“. Pomocí těchto her procvičují výše uvedenou jazykovou rovinu.*

3.5 Předmatematické dovednosti

Úspěšným v matematických dovednostech se dítě stává až tehdy, pokud s vyjmenováním číselné řady jde ruku v ruce představivost, logické myšlení, správně rozvinutá motorika a manipulace s předměty. Tyto dovednosti poskytují dítěti ucelenější přehled o předmětech, věcech a jevech obklopujících dítě. Velmi důležitá je úroveň vyspělosti **prostorové orientace**, kterou dítě získává dostatečností přirozeného pohybu. Učí se tak pojmy související s prostorovou orientací nahoře, dole, vpředu vzadu, vpravo, vlevo, pod, nad, před, za, mezi, první poslední, předposlední, prostřední. "Do osvojování matematických dovedností se může promítat oslabení motoriky, grafomotoriky, zrakového a sluchového vnímání, vnímání času, prostoru a řeči" (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 47).

Předškolní dítě by mělo v rámci předmatematických dovedností zvládnout **třídění a tvoření skupin** podle barvy, tvaru, velikosti, mělo by poznat, co do dané skupiny nepatří a zvládnout vytvořit skupinu podle dvou až tří kritérií (velké zelené obdélníky). Další oblastí dovedností souvisejících s předmatematickými představami předškoláka je **řazení** aspoň tří až pěti prvků podle velikosti - menší - větší, malý - střední - velký, nízký - vyšší -

nejvyšší, málo - méně - nejméně. Předškolní dítě by mělo umět vyjmenovat početní řadu do deseti, umět manipulovat s pěti předměty dle pokynů (dítě má před sebou pět jablek, dostane pokyn - dej si stranou dvě jablka, dvě k nim přidáš kolik, jich máš teď). Předškolák by měl umět vyhledat a bezpečně pojmenovat základní geometrické tvary (čtverec, trojúhelník, kruh, obdélník). V rámci ESS využíváme velké množství kvalitních didaktických pomůcek z nichž bych si dovolila na základě vlastních zkušeností – Logoco piccolo – procvičení všech kognitivních oblastí vývoje. (<http://www.mutabene.cz>) Meta forms – procvičení prostorové a pravolevé orientace (www.foxmind.cz), Equilibrio, Soubor úkolů pro pozornost a prostorovou orientaci.

3.6. Sociální dovednosti a úloha rodiny v edukačně stimulační skupině

"Lidské vztahy jsou pramenem, ze kterého dítě uspokojuje své citové a sociální potřeby (potřebu životní jistoty, potřebu pozitivní identity): zároveň jsou zdrojem sociálního učení (osvojování sociálních dovedností)" (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 54). Při kontaktu a spolunažívání s lidmi a svými vrstevníky nabývá dítě postupně poznatky ze sociálního učení a s nabytými zkušenostmi postupně uspokojuje své základní sociální potřeby jako jsou potřeba jistoty, potřeba pozitivní identity. Dítě musí cítit, že je součástí určité skupiny, že lidem v dané skupině může věřit, může se na ně spolehnout, mají pro něj pochopení. " Z tohoto vztahového zázemí vyrůstá identita dítěte. Dítě si vytváří představu o sobě na základě toho, jak se k němu chováme, co mu říkáme, co o něm před ním mluvíme. Rodinný život je naší první školou emocí. V tomto intimním prostředí se učíme, co máme cítit sami k sobě, a co k ostatním, jak máme projevovat strach či naději, jak lze tyto emoce rozeznat v tvářích našich blízkých. Děti také pozorují, jak se jejich rodiče staví k vlastním citům a k citům svého partnera" (Goleman, 1997, s. 158). V sociálním učení má největší význam nápodoba a následné upevnění určitého způsobu chování" (Bednářová, Šmardová, 2011, s. 56). Rodiče jsou pro dítě modelem chování, měli by se k němu chovat tak, jak by si přáli, aby se chovalo ono k nim a k okolí.

Rodina je ve výchově dítěte nejdůležitější výchovný činitel. Naprosto zásadní je sociální vliv rodiny, její komunikace, chování a vztahy mezi členy rodiny i k činnostem. Tak blahodárně působí na rozvoj a schopností dětí, utváří jejich postoje. Důležité je uspokojovat potřeby dítěte, vytvářet příjemnou atmosféru doma, mít k dítěti pozitivní vztah. Rozhodující je očekávání rodičů od svého dítěte a volba výchovných prostředků.

(Doležalová, 2010). "Ukazuje se, že rozvoj gramotnosti (i grafomotoriky) záleží na vzdělání rodičů, které ovlivňuje kvalitu komunikace s dítětem a tím i rozvoj jeho rozumových schopností. Jestliže dítě vidí čtení a psaní v běžném životě rodiny, poznává jejich účel a význam, přijímá je jako samozřejmost a snaží se je napodobovat. Vliv příkladu se umocní, jestliže rodiče s dětmi tyto činnosti sdílejí, komentují je a ochotně jim říkají, co a jak se čte nebo píše. Příznivě na dítě působí, když rodiče dítěti čtou pohádky, povídají si s nimi o nich, vysvětlují děj a chování postav, pobídnou dítě k výtvarné činnosti, o které četli" (Doležalová, 2010, s. 51).

Přesto, že příprava předškoláků na úspěšný vstup do základní školy v rámci edukačně stimulačních skupin je intenzivní a systematická, **není žádoucí záměrně** učit dítě číst a psát. Poměrně důležité je poskytnout rodičům dostatek informací k možnostem nahlédnout do odborné literatury, kde získají náměty ke správným činnostem pro přípravu předškoláka. Důležité pro rodiče dítěte je o základních zásadách (správné sezení při kreslení, správné držení lžice, příboru a tužky, samostatnosti při oblékání.) informovat další členy rodiny, kteří se spolupodílejí na výchově (např. prarodiče).

Přítomnost rodiče na lekcích edukačně stimulačních skupin je ve své podstatě zásadní. **Rodič** získává inspiraci pro činnosti s dítětem doma, naučí se dítě správně motivovat a hodnotit, vidí možnosti svého dítěte. **Dítěti** společná práce na skupině s rodičem přináší radost, neboť každé dítě velmi rádo sdílí své činnosti společně s rodiči, je upevňována citová vazba mezi dítětem a rodičem. V neposlední řadě je u dítěte posílena důležitost a vztah k budoucímu čtení a psaní.

Při správné přípravě předškoláka na úspěšný vstup do základní školy a pro správný vývoj grafomotorických dovedností, by mělo být prvotní prioritou poskytnout dítěti dostatek přirozeného pohybu venku, pro posílení a dostatečný rozvoj hrubé motoriky.

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 ROZVOJ GRAFOMOTORICKÝCH DOVEDNOSTÍ U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU V RÁMCI EDUKAČNĚ STIMULAČNÍCH SKUPIN

Grafomotorika je soubor psychomotorických dovedností, které umožňují dítěti grafický projev, tedy kresbu, později písmo, na základě kterých mohou komunikovat s okolním světem a sdělovat své prožitky. *„Vedení linie je ovládáno psychikou. Kvalita a forma grafických projevů je ovlivňována stavem a úrovní psychické činnosti, souhrou všech zúčastněných procesů, množstvím a kvalitou zkušeností jedince a jeho citovým rozpoložením“* (Doležalová, 2005, s. 5).

„Edukačně stimulační skupiny byly vytvořeny jako program rozvoje předškolních dětí, které jsou nějakým způsobem potencionálně ohroženy v počáteční fázi školní výuky. Hravou formou rozvíjejí schopnosti, dovednosti a funkce důležité pro zvládnutí trivía. K tomu, aby se dítě naučilo číst, psát a počítat je zapotřebí souhry celé řady funkcí, které si z metodických důvodů můžeme rozdělit do několika oblastí: jemná motorika a grafomotorika, řeč a myšlení, sluchové vnímání, zrakové vnímání, prostorová orientace, početní představy. Uvedené oblasti se ve vývoji podmiňují, doplňují a prolínají“ (Bednářová, 1999, s. 5).

4.1 Cíl práce, použité metody

Cíl výzkumu:

Při práci v edukačně stimulačních skupinách s předškolními dětmi v mateřské škole v Mutěnicích jsem si stanovila za cíl projektu zjistit úspěšnost a míru zdokonalení grafomotorických dovedností při pravidelné účasti dětí na edukačně stimulačních skupinách.

Dílčí cíle:

1. Zjistit úspěšnost dětí při rozvoji grafomotoriky v lekcích edukačně stimulačních skupin.
2. Zjistit, v které oblasti mají děti největší potíže (rozvoj motoriky, řeči, grafomotoriky, časoprostorového vnímání, sluchového, zrakového vnímání, předmatematických představ nebo oblasti sebeobsluhy).

Stanovení výzkumné otázky: Má systematická práce v edukačně stimulačních skupinách kladný vliv na zdokonalení dovedností v oblasti motoriky, grafomotoriky, řeči, prostorové orientaci, početních dovednostech, sluchovém a zrakovém vnímání?

Metodologie výzkumu:

Ke zkoumanému tématu byla použita metoda pozorování, analýza výsledků činností a splněných úkolů, polostrukturované rozhovory s pedagogy, rodiči a dětmi.

Pro sledování malé skupiny dětí při realizaci tohoto projektu byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu.

*„Pod pojmem „**výchovná metoda**“ bývá obvykle chápán způsob dosahování cíle výchovy, aby jedinec dosáhl poznání a pochopení. Tato definice je značně neurčitá a je vlastně parabolou odvozené z oblasti výchov. Moderní pedagogika stále usiluje o precizaci tohoto pojmu“ (Jůzl, 2012, s. 5).*

Metoda pozorování – empirická metoda, jedna z nejběžnějších forem získávání informací. Při pozorování je snahou zjistit, co se opravdu děje, jak daná situace vypadá. Pozorování může být bezděčné i cílené. *„Pokud ovšem chceme používat **pozorování jako výzkumnou techniku**, musí jít o pozorování záměrné, cílevědomé, plánovité, systematické a řízené. Mezi základní varianty vědeckého pozorování patří dle Švaříčka, Šedové a kol. (2007, s. 144-146) zúčastněné a nezúčastněné, přímé a nepřímé, strukturované a nestrukturované, a otevřené a skryté pozorování pro získání ucelenějšího obrazu o daném problému je užitečné přidružit k pozorování ještě rozhovory“ (Jůzl, 2012, s. 23).*

*„Metoda **rozhovoru** se se zúčastněným pozorováním dobře doplňuje a prolíná, a může tak být dosaženo komplexnějšího poznávání a porozumění. Dobrý pozorovatel by měl být dobrým tazatelem. Správně pokládat otázky a získat na ně odpovědi je ale poměrně složité. Vedení kvalitního rozhovoru je tak do jisté míry uměním a vědou“ (Jůzl, 2012, s. 25). Hendl (2005, s. 166) uvádí, že „vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci interpersonální porozumění a disciplínu“. „Z těchto důvodů se na rozhovory ve vědeckém pojetí záměrně*

kladou požadavky týkající se kritérií při sestavování otázek, podmínek, prostředí a průběhu rozhovor“ (Jůzl, 2012, s. 25).

*„**Polostrukturovaný rozhovor** - který můžeme definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu jedním badatelem, pomocí předem sestaveného seznamu otevřených otázek. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje hlubší proniknutí do zkoumaného prostředí“ <http://www.uhk.cz/cs-cz/fakulty> (23. 3.2014, 17,30 hod.).*

*„**Kvalitativní výzkum** je výzkumem endogenním a idiografickým. Jeho výsledná data jsou vytvářena samotnými účastníky výzkumu (nikoli výzkumníkem) a výzkum se zaměřuje především na zvláštnosti a popis konkrétních jednotlivců nebo případů. V kvalitativním výzkumu se hypotézy netestují, ale spíše se vytváří. Formuje se i nová teorie, a to především pomocí indukce (z jednotlivého se vyvozuje obecné). Kvalitativní výzkum se vyznačuje tím, že se výsledky nevyjadřují pomocí čísel, ale slovně.*

(Ne)výhody kvalitativního výzkumu

Výhodou kvalitativního výzkumu je především to, že umožňuje problémy zkoumat do hloubky a zjistit o nich mnoho informací. Tyto informace však získává pouze o malém počtu jednotek, dochází zde k redukci, co se týče počtu sledovaných proměnných. Především z tohoto důvodu bývá problematické vytváření nové teorie. Reliabilita kvalitativního výzkumu je poměrně nízká, validita naopak vysoká“

*<http://www.topzine.cz/kvantitativni-a-kvalitativni-vyzkum-vyuzijete-pri-psani-diplomky>
(23. 3. 2014, 17,45).*

4.2 Charakteristika zařízení, v němž probíhalo empirické šetření

Mateřská škola (Mš) Mutěnice se nachází v jihovýchodní části Moravy, 16 km od okresního města Hodonín. Je součástí samostatného právního subjektu Základní a Mateřská Škola Mutěnice, jejímž zřizovatelem je Obec Mutěnice.

Budova Mš byla postavena v roce 1975. Je umístěna v areálu základní školy. V těsné blízkosti budovy se nachází prostorná zahrada mateřské školy a školní hřiště.

V budově se původně nacházely dvě oddělení se sociálním zařízením a šatnou. Součástí budovy byla také kuchyně a byt školníka.

V roce 1993 byla kuchyně zrušena a v jejích prostorách bylo zřízeno další oddělení pro Mš. Jídlo pro Mš se začalo vařit ve vedlejší budově základní školy a do Mš bylo dováženo.

Z důvodu nedostatku míst v Mš prošla budova v roce 2010 celkovou rekonstrukcí a přístavbou vzniklo další oddělení. Po provedení stavebních a dispozičních změn disponuje v současné době budova dvěma podlažimi. V prostorách přízemí byla zachována jedna třída pro 25 dětí, rozšířena o původní byt školníka. Dále šatny pro děti i personál se sociálním zařízením a sprchami. V přízemí se ještě nachází přípravná jídelna s výtahem. V prvním podlaží jsou dvě třídy a herny se skladem lehátek a lůžkovin. Každá třída disponuje přímým vstupem na sociální zařízení pro děti a do výdejny jídel.

V druhém podlaží se nachází čtvrtá třída s celým zázemím potřebným k bezproblémovému fungování, dále sborovna, kancelář zástupkyně ředitele pro Mš, kabinet pomůcek. Současná kapacita budovy Mš je sto dětí ve čtyřech třídách.

Třídy jsou pojmenovány „Sluníčka, Berušky, Motýlci a Kuřátka“. Dvě oddělení navštěvují předškoláci a další dvě jsou heterogenní (smíšená). Prostory pro děti jsou rozděleny na prostor se stolečky, prostory s kobercem a dalšími kouty pro hru dětí. Třídy jsou vybaveny podobně. Pomůcky a hračky pro děti jsou postupně obměňovány a doplňovány. Většina hraček a pomůcek je umístěna tak, aby si mohly děti samostatně vybírat, čemu se chtějí věnovat.

Každá třída je vybavena klavírem, Orfovými rytmickými nástroji, CD přehrávačem, drobným tělovýchovným náčiním, od roku 2014 interaktivní tabulí a notebooky pro každou učitelku. V jedné třídě je umístěna televize, video a DVD přehrávač.

Pro rodiče dětí nabízíme rozšíření služeb v oblasti logopedické prevence, kterou provádí pět učitelek, edukačně stimulační skupiny pro děti s grafomotorickými obtížemi.

Výchovně vzdělávací proces máme možnost rozšířit třikrát v týdnu o cvičení v tělocvičně základní školy. V době nepříznivého počasí máme možnost navštívit promítací centrum v základní škole.

Provoz MŠ je od 6.30 do 16 hodin. Děti se schází od 6.30 do 7 hodin v přízemí ve třídě „Sluníček“ a v 7 hodin se rozcházejí do tříd. Ve všech čtyřech třídách probíhá celodenní provoz. Při odpolední relaxaci je respektována individuální potřeba spánku. Děti, které nespí si mohou hrát u stolků tak, aby nerušili spící kamarády.

Mateřskou školu navštěvují děti od 3 do 6 let a děti s odloženou školní docházkou.

Novým dětem je na žádost rodičů umožněna postupná adaptace za přítomnosti rodiče.

Mateřská škola pracuje podle školního vzdělávacího programu (ŠVP) „**Tajemství stromu**“, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu předškolní výchovy doplněného o konkretizované očekávané výstupy. Za základ ŠVP byla zvolena **Teorie mnohočetných inteligencí** profesora **Howarda Gardnera**, který vytýčil osm typů inteligencí podle toho, jakým obsahem se zabývají – inteligence verbální, hudební, pohybová, prostorová, matematická, přírodní, interpersonální (sociální dovednosti dítěte), intrapersonální (vyjádření vlastních pocitů dítěte). Uvedený program představuje otevřený systém, který se neustále dotváří a reaguje na nové poznatky z oblasti výchovy a vzdělávání. „Každé dítě je bráno jako individuální osobnost s jedinečným stylem učení, potřebami, zájmy, strukturou inteligence, vloh a schopností (Gardner, 1999).

4.3 Vlastní šetření

Při výzkumu byly sledovány děti, které navštěvují MŠ celý den, celý školní rok. Spolupráce byla směřována k pedagogům i rodičům 6 dětí, které jsem sledovala. Výzkumu se účastnily dvě dívky a čtyři chlapci. Jedna dívka a tři kluci měli odklad školní docházky z předešlého školního roku.

V tabulce uvádím přehled věku dětí, kterého dosáhly při zahájení edukačně stimulačních skupin a důvod zařazení do skupin.

Dítě	Věk při zahájení (rok, měsíc)	Důvod docházky (na ESS)
Chlapec č 1 (CH 1)	5/10	odklad školní docházky
Chlapec č 2 (CH 2)	5/6	pomalé osobní tempo
Chlapec č.3 (CH 3)	6/1	odklad školní docházky
Chlapec č.4 (CH 4)	6/3	odklad školní docházky
Dívka č. 1 (D 1)	6/4	odklad školní docházky
Dívka č. 2 (D 2)	5/8	Špatné držení tužky

Tabulka č.1: Věk dítěte a důvod docházky na ESS

Tři z uvedených dětí navštěvovaly moji třídu, proto jsem měla možnost je sledovat denně ve všech činnostech. Tři děti navštěvovaly třídy jiné, ale i tak jsem se snažila dle časových možností děti často pozorovat a jejich třídní učitelky mě na základě mých předneseným kritérií často informovaly o nových a zajímavých skutečnostech v oblasti vývoje těchto dětí.

Charakteristiky dětí zařazených do projektu

Chlapec č.1 (CH 1)

Chlapec pochází z rodiny s méně podnětným prostředím. Má sourozence, kterému je již 15 let, mezi chlapci je velký věkový rozdíl. Mš začal navštěvovat ve 4,5 letech. Při nástupu do Mš měl velké adaptační problémy, v důsledku kterých naprosto odmítal jídlo i pití. Téměř celé první pololetí po nástupu do Mš nekomunikoval s dospělými ani s třídní učitelkou, s dětmi komunikoval jen pokud si myslel, že ho učitelka nevidí. Mluvit uměl, měl jen drobnější nedostatky ve výslovnosti, které byly později odstraněny při návštěvách logopedické poradny. Z počátku docházky do Mš si téměř vůbec nehrál, úkoly zadané učitelkou plnil jen zřídka. Přes veškerou snahu učitelek zapojit chlapce do dění ve třídě vše odmítal a většinu času vše jen pozoroval ze svého místa u stolečku. Nevyhledával ani grafické činnosti, laterální má pravostrannou. Ještě v 6 letech měl problémy s hrubou motorikou, házení a chytání míče, při chůzi po schodech nestřídal nohy, běh velmi

neobratný. Až ve druhém pololetí se začal se třídou velmi pozvolna sžívat a zapojovat do činností.

V minulém školním roce byl chlapci navržen odklad školní docházky z důvodu sociální nevyzrálosti, nižší úrovni grafomotorických dovedností a častější dlouhodobé nemocnosti. Do mateřské školy chlapce přivádí i odvádí matka, občas babička, otec Mš nenavštěvuje vůbec a neúčastní se ani akcí pro rodiče. Matka se snaží spolupracovat, občas ale nesplní, na čem se dohodneme.

Po oznámení matce o zařazení chlapce do ESS zaujala negativní postoj, po intervenci babičky se skupin účastnila.

	motorika	Grafo- motorika	Řeč	prostorová	Početní představy	Zrakové vnímání	Sluchové vnímání
1/2013	uspěl	neuspěl	průměr	neuspěl	průměr	uspěl	průměr
2/2013	uspěl	průměr	průměr	neuspěl	průměr	uspěl	průměr
4/2013	uspěl	průměr	průměr	neuspěl	průměr	uspěl	průměr
5/2013	uspěl	uspěl	uspěl	neuspěl	uspěl	uspěl	průměr

Tabulka č.2 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 1)

Chlapec č.2 (CH 2)

Chlapec žije v úplné rodině s podnětným sociálním prostředím. Oba rodiče velmi dobře spolupracují s Mš, pravidelně se na chlapce dotazují, s chlapcem navštěvují oba všechny akce pro rodiče organizované Mš. Chlapec má mladší sestru (2,5 let), pravidelně bratra do Mš doprovází, mezi sourozenci je vytvořen velmi hezký vztah.

Chlapec začal Mš navštěvovat ve třech letech, po týdnu si na prostředí školy zvykl, velmi dobře spolupracoval, od tří let si dokázal velmi hezky hrát, vymýšlel námětové hry, které také velmi dobře organizoval. Má dobrou slovní zásobu i výslovnost všech hlásek. Sociální kontakty s vrstevníky i dospělými navazuje velmi dobře, je družný, kamarádům bez problémů pomůže.

Pracovní činnosti zvládá poměrně dobře, menší problém mu činí koordinace ruky a oka, proto má drobnější nedostatek při střihání podle linie. Má nesprávný úchop tužky, ale kresba je obsahově bohatá i s detaily. Lateralita je pravostranná.

Do ESS byl chlapec zařazen z důvodu špatného držení tužky, pro posílení koordinace ruky a oka a pro pokus o zrychlení osobního tempa.

	motorika	Grafo- motorika	Řeč	prostorové	Početní představy	Zrakové vnímání	Sluchové vnímání
1/2013	průměr	průměr	uspěl	průměr	uspěl	průměr	uspěl
2/2013	průměr	průměr	uspěl	průměr	uspěl	průměr	uspěl
4/2013	průměr	průměr	uspěl	uspěl	uspěl	průměr	uspěl
5/2013	průměr	uspěl	uspěl	uspěl	uspěl	průměr	uspěl

Tabulka č.3 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 2)

Chlapec č. 3 (CH 3)

Rodina chlapce je úplná, funkční, rodiče spolupracují pouze v některých oblastech, matka je velmi dominantní osoba a při jednání má pocit, že musí být neustále v opozici, proto rozhovory s ní jsou často velmi nepříjemné. Chlapec má staršího bratra (16 let), s kterým tráví velkou část volného času za přítomnosti jeho kamarádů, proto se v řeči mladšího bratra objevují vulgarismy, které přenáší do Mš. Oba rodiče navštěvují akce pro děti a rodiče pořádané Mš.

Chlapec začal navštěvovat Mš ve třech letech, měl adaptační potíže – nedokázal se odloučit od matky. Protože nebyl doma vedený k sebeobsluze odmítal se z počátku oblékat a připravovat na pobyt venku. Projevoval celkovou nevyzrálou téměř ve všech oblastech. Jeho vývoj se po celou dobu docházky do Mš jevil jako u o rok mladšího dítěte. Přes několikeré upozornění rodičů na nedostatky v konkrétních oblastech s návrhem na pomoc a zadání konkrétních úkolů rodiče spolupracují velmi málo.

Pro celkovou nevyzrálou bylo matce navrženo, aby zažádala o odklad školní docházky pro chlapce, toto však matka odmítá. Se zařazením chlapce do ESS, matka souhlasí.

Při hře s dětmi udrží pozornost jen krátkou chvíli, pak začne hru kazit a často odchází bez úklidu svých hraček. Chlapec má oslabené schopnosti a dovednosti v oblasti jemné motoriky (často mu padají věci z ruky, je méně obratný při navlékání drobnějších korálek, má problém se zapínáním knoflíků, neumí zavazovat tkaničky). V důsledku výše uvedených skutečností je poměrně málo úspěšný v oblasti grafomotoriky. Lateralitu má pravostrannou. Jeho kresba je obsahově velmi chudá, bez detailů. Má problém graficky znázornit trojúhelník a obdélník. Jeho nakreslená lidská postava odpovídá výkonu

4,5letého dítěte. Celkově grafické činnosti nevyhledává. U chlapce je nutná korekce v oblasti prostorové a pravolevé orientace. Výslovnost jednotlivých hlásek má správnou, v oblasti komunikace nemá žádné problémy. Je ale třeba posílit lexikálně sémantickou rovinu řeči (nadřazená slova, hláska na počátku a konci slova, má problém s interpretací pohádky, příběhu...). Také v oblasti předmatematických dovedností je ještě nutná korekce.

	motorika	Grafo- motorika	Řeč	Prostorové	Početní představy	Zrakové vnímání	Sluchové vnímání
1/2013	průměr	neuspěl	uspěl	neuspěl	průměr	průměr	průměr
2/2013	průměr	neuspěl	uspěl	neuspěl	průměr	průměr	průměr
4/2013	průměr	neuspěl	uspěl	neuspěl	průměr	průměr	uspěl
5/2013	průměr	neuspěl	uspěl	neuspěl	průměr	průměr	uspěl

Tabulka č.4 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 3)

Chlapec č.4 (CH 4)

Chlapce vychovávají prarodiče, protože se narodil nezletilé matce. Prarodiče si chlapce osvojily, neboť matka ani po dosažení 18 let chlapce nevychovala, odstěhovala se od rodičů

k příteli. Prarodiče se snaží se školou spolupracovat, pravidelně se na chlapce informují a navštěvují akce společné pro rodiče a děti v mateřské škole.

Do mateřské školy nastoupil ve třech letech. Měl poměrně velké problémy s adaptací, dlouho si na prostředí mateřské školy zvykal. Byl velmi často nemocný.

Z počátku nevydržel u žádné hračky, pro častou nemocnost a nižší úroveň vývoje se nedokázal včlenit do kolektivu třídy. Neustále vyžaduje pozornost učitelky, dlouho trvá, než si najde kamaráda. Navštěvuje logopedický kroužek v mateřské škole pro špatnou výslovnost sykavek, R, Ř. Slabších výkonů podává v oblasti prostorové, pravolevé a časové orientace.

Chlapec má problém s udržení pozornosti, dovednosti v oblasti přiřazování, porovnávání a počtu prvků odpovídají jeho věku. Je však nutná korekce v grafomotorických dovednostech týkající se přítlaku na podložku a správného držení psacího náčiní. Velmi rád skládá puzzle. Babičce bylo doporučeno zařazení do edukačně stimulační skupiny a také návrh na odklad školní docházky. Vše bylo bez problémů akceptováno.

	motorika	Grafo- motorika	Řeč	Prostorová	Početní představy	Zrakové vnímání	Sluchové vnímání
1/2013	průměr	průměr	průměr	neuspěl	uspěl	průměr	průměr
2/2013	průměr	průměr	průměr	neuspěl	uspěl	průměr	průměr
4/2013	průměr	průměr	průměr	uspěl	uspěl	uspěl	průměr
5/2013	uspěl	uspěl	uspěl	uspěl	uspěl	uspěl	průměr

Tabulka č.5 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 4)

Dívka č.1 (D 1)

Dívka žije v úplné funkční rodině, má staršího sourozence (chlapec – 9let). Mš začala navštěvovat ve třech letech, neměla adaptační potíže, na prostředí Mš si zvykla za krátkou dobu bez problémů. Do Mš dívku přivádí otec, matka dívku vyzvedává, proto má učitelka kontakt s oběma rodiči, spolupracují bez potíží. Společně navštěvují akce pro děti a rodiče v Mš.

Navštěvovala logopedický kroužek při Mš, korekce byla potřebná ve výslovnosti Č,Š,Ž a Ř. Přestože dívka kreslila velmi hezké obrázky obsahově bohaté i s detaily, bylo třeba korigovat špatné držení tužky, tzv. vařečkový úchop psacího náčiní.

Proto byli rodiče osloveni a dívka byla zařazena do ESS.

	motorika	Grafo- motorika	Řeč	Prostorová	Početní představy	Zrakové vnímání	Sluchové vnímání
1/2013	uspěla	průměr	průměr	průměr	uspěla	průměr	průměr
2/2013	uspěla	průměr	průměr	průměr	uspěla	průměr	průměr
4/2013	uspěla	průměr	průměr	průměr	uspěla	uspěla	uspěla
5/2013	uspěla	uspěla	uspěla	průměr	uspěla	uspěla	průměr

Tabulka č.6 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (D 1)

Dívka č.2 (D 2)

Rodina dívky je úplná, má ještě dva sourozence, starší bratr (9 let), mladší bratr (3 roky). Do Mš docházejí oba rodiče, spolupráce s rodiči je poměrně dobrá. Dívka začala

navštěvovat Mš ve třech letech, adaptace trvala asi dva měsíce ráno při příchodu do školky plakala. Ale i později po delší nepřítomnosti měla problém odpoutat se od rodičů.

V předškolní třídě se dívka jevila jako celkově méně vyzrálá, její dovednosti odpovídaly asi o půl roku mladšímu dítěti. Nedostatky byly vidět v oblasti motoriky při chůzi po schodech nestřídala nohy, při házení a chytání, chůzi po vyvýšené ploše byl také problém. Bylo třeba korigovat prostorovou, pravolevou a časovou orientaci, také u početních představ měla nedostatky, navštěvovala logopedický kroužek při Mš, bylo třeba posilovat správnou výslovnost „sykavek“. Téměř nevyhledávala grafické činnosti, proto bylo třeba intervenovat v oblasti grafomotorických dovedností a upevňovat správný úchop tužky. Z výše uvedených důvodů bylo rodičům navrženo zařazení do edukačně stimulační skupiny.

	motorika	Grafo- motorika	Řeč	Prostorová orientace	Početní představy	Zrakové vnímání	Sluchové vnímání
1/2013	průměr	neuspěla	průměr	neuspěla	průměr	průměr	neuspěla
2/2013	průměr	neuspěla	průměr	neuspěla	průměr	průměr	neuspěla
4/2013	uspěla	průměr	průměr	neuspěla	průměr	uspěla	průměr
5/2013	uspěla	průměr	průměr	neuspěla	průměr	uspěla	průměr

Tabulka č.7 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (D 2)

4.4 Jednotlivé lekce edukačně stimulačních skupin

Edukačně stimulační skupiny probíhají pod mým vedením v naší mateřské škole již 4 roky. Při přípravě jednotlivých lekcí čerpám z publikace od Bednářové (1998). ESS jsou směřovány hlavně k dětem, u kterých se objevují na první pohled viditelné nedostatky v grafomotorických dovednostech - (špatný úchop psacího náčiní, velký přítlak na podložku, nedostačující vizuomotorika). Při odstraňování grafomotorických obtíží postupují podle metodiky PeadDr. Yvety Heyrovské (Praha), která má přesně stanoveny jednotlivé kroky, u nichž je zcela **zásadní zachování posloupnosti**.

Osvědčení pro možnost vedení Edukačně stimulačních skupin jsem získala ve Středisku služeb školám a Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v Hodoníně v roce 2009.

Jednotlivé lekce, které navštěvovaly výše uvedené děti (6 dětí a jejich matky), probíhaly v roce 2013 od ledna do dubna 1x za týden v úterý ve 14 hodin. Při případné nemoci dítěte proběhla lekce individuálně tak, aby se všechny děti nový grafomotorický cvik učily současně. Žádné z dětí nebylo dlouhodobě nemocné.

Činnosti v každé lekci se snažím připravovat pro děti zajímavé s dynamicky se střídajícími úkoly. Kromě každodenního procvičování nového grafomotorického cviku, dostávají děti zábavné úkoly ještě k domácí přípravě tak, aby nebyly přetěžovány. Rodiče toto bez problémů akceptují.

Všechny lekce jsou motivovány povídáním s pastelkou Adélkou o tom ,kde všude byla, co navštívila. Každé lekci navštíví pastelka Adélka jiné prostředí – les, moře, zoo, farmu, závody aut

Pro příklad uvádím 2 lekce edukačně stimulačních skupin, 3. – 10. lekce jsou obsahem přílohy

1. lekce

1. Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobrý den, dobrý den,
ať se daří dnes nám všem.
Ať nás ručky poslouchají,
maminky nám pomáhají.

2. procvičení hrubé motoriky

běh po třídě jedním směrem, za doprovodu klavíru – při běhu vzpažíme, upažíme připažíme, na pokyn děti změni směr běhu

běh mezi kužely, provlékání kruhem od hlavy k patě

chůze po lavičce – po širší ploše, po užší ploše s upažením (rovnováha)

3. zdravotní cviky

Posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí

4. procvičení drobného svalstva prstů

Hola hoši do práce - (ruka je lehce sevřená, postupně se natahují jednotlivé prsty

Pomáhejme mamince

Ty udělej - palec, ukazováček,

a ty roztop kamínka - prostředníček, prsteníček,

ty udělej kašičku - malíček. Totéž i na druhé

ty dej na stůl vázičku

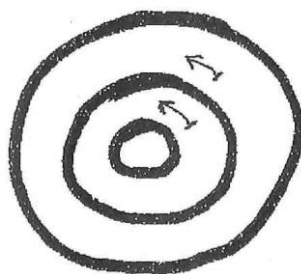
ty, malý se dívej

A pěkně nám zpívej.

5. nácvik prvního grafomotorického cviku

Práce s houbou a barvou – kruhy

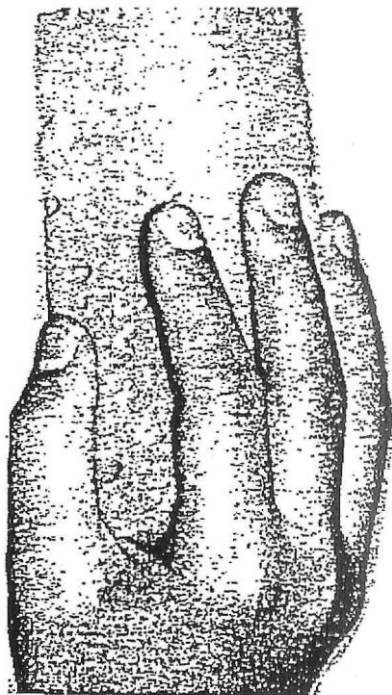
Dítě má před sebou na podlaze balicí papír formátu A0, v předklonu a kleku maluje kruhy vedené horní končetinou od ramene, lokte a zápěstí (zprava – doleva), vytvoří tak tři různé soustředné kružnice. Rodič dítěti pomáhá, případně mu z počátku vede ruku.

Obrázek č. 2 - Soustředné kruhy

Houbu postavit na střed dlaně, obejmout všemi prsty volně nataženými, nesvírat, při malování nesmí být houba deformována. Nutno dbát na přesah houby, asi 4 cm pod prsty.

Domácí úkol – dítě pracuje nejméně 5x za den asi po minutě, po dobu jednoho týdne, maluje zadané kruhy a na další lekci přinese ke kontrole poslední práci.

Obrázek č. 3 - Správný úchop houby

6. Sluchové vnímání

Hra na rozlišení různých zvuků, práce na interaktivní tabuli – k hlasu přiřadit správné zvíře

7. Zrakové vnímání

Hry na procvičení zrakového vnímání – mezi puntíky najdi kytičku, houbu, sluníčko, domeček (příloha č. 4/5)

8. Předmatematické dovednosti

Interaktivní tabule – manipulační hry na přiřazování v oboru 1 – 5.

9. Prostorová orientace

Hra „Co se změnilo“ - dítě hledá ve třídě, co se změnilo, po nalezení, předmět vrátí na své místo.

10. Návuk správného držení tužky a správného sezení na židli

11. Společné rozloučení - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti - pastelky progresso (později využijí v ESS)

2. lekce

1. společný pozdrav, kterým začíná každá lekce - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobrý den, dobrý den,
ať se daří dnes nám všem.
Ať nás ručky poslouchají,
maminky nám pomáhají.

2. hrubá motorika - chůze lopatách - 10 kroků, po špičkách - 10 kroků – pravidelně střídáme, totéž pozpátku, skákání snožmo k metě a zpět, běh pozpátku k metě a zpět

3. zdravotní cviky - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí

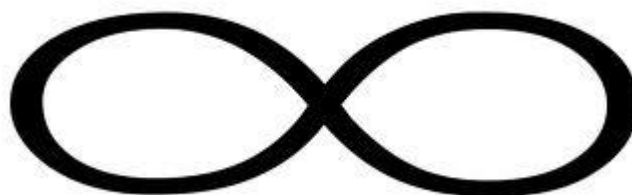
4. Procvičení drobného svalstva prstů – zapínání knoflíků na košily

5. Kontrola grafomotorického cviku z předešlé lekce

6. Návčik druhého grafomotorického cviku – práce s houbou a barvou - šnek, ležatá osmička, na balicím papíře formátu A0.

Obrázek č. 4 - šnek

Obrázek č. 5 – ležatá osmička

Dítě maluje v kleku velmi pomalu šneka (zavíjí shora – doleva – do středu kruhu a odvíjí zpět).

Opět v kleku dítě maluje rychle ležatou osmičku.

Domácí úkol – polovinu týdne procvičuje dítě pomalu šneka, druhou polovinu rychle ležatou osmičku

7. Pravolevá orientace (rozlišení pravé a levé strany)

– Hra - „Kuba řekl“ - děti stojí rozptýleny po koberci, jedno stojí proti kamarádům a říká: „Kuba řekl“ – zvedni pravou ruku, chyt' se za levé ucho, zakryj si pravé oko, zvedni pravou nohu, chyt' se za levé koleno, pozdrav se s kamarádem nosíkem, dej svou pravou ruku na své levé koleno.všichni zvednou, kdo se splete, vypadává ze hry.

8. Sluchové vnímání a paměť

Kimova hra – počítej, kolik přešlo po lávce zvířátek – dítě je otočeno zády k lavičce po které chodí děti (představují zvuky zvířat), dítě otočené zády má za úkol počítat, kolik přešlo zvířat a která.

9. Vnímání času – seřadit a povyprávět příběh podle posloupnosti obrázků

10. Vizuomotorika – vystříhnout předkreslený jednoduchý tvar auta, vytrhávat z papíru malé kousky a lepením vyplnit plochu auta, používat různé barvy (kapota, kola, okna)

11. Společné rozloučení - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti – obrázek s básničkou

Grafomotorické činnosti v edukačně stimulačních skupinách se vždy provádějí při rytmických říkadlech, které pomáhají dětem udržovat rytmus a nezpomalovat při vedení linie, protože tak dochází k nesprávnému přitlaku na tužku či jiný kreslicí materiál.

Při grafomotorických činnostech se také musí pravidelně střídat napětí a relaxace, která odstraňuje případné nežádoucí křeče.

4.5 Závěry výzkumu a náměty pro další praxi

Program edukačně stimulačních skupin v naší mateřské škole probíhal již 4. rokem. Vždy se objeví mezi předškoláky některé dítě, které má nesprávný úchop tužky nebo jiný problém v oblasti grafomotoriky. Dále jsou zde zařazovány děti po návštěvě pedagogicko-psychologické poradny při posuzování školní zralosti, kde jim bylo doporučeno rozvíjet grafomotorické dovednosti. V uvedeném školním roce tři děti (CH 1, CH 4 D1), navštěvovaly edukačně stimulační skupinu z důvodu odkladu školní docházky z předešlého školního roku, jedno dítě (CH 2) z důvodu celkové nevyzrállosti, dvě děti z důvodu velmi pomalého osobního tempa a špatného držení tužky (CH 2, D 2).

Analýza cílů:

Zjistit, zda u dětí po dokončení všech lekcí edukačně stimulačních skupin došlo k efektivnímu zlepšení v oblasti grafomotoriky.

Grafomotorické dovednosti	(CH 1)	(CH 2)	(CH 3)	(H 4)	(D 1)	(D 2)
na začátku						
ESS	neuspěl	průměr	neuspěl	průměr	průměr	neuspěla
na konci						
ESS	uspěl	uspěl	neuspěl	uspěl	uspěla	průměr

Tabulka č.8 efektivita ESS v oblasti grafomotoriky

Chlapec č. 1 (CH 1)

pravidelně navštěvoval ESS společně s maminkou. Na výsledcích činnosti chlapce bylo zřetelné pravidelné procvičování doma. Maminka velmi dbala na správnost a pečlivost předkládaných prací z domova. Velké pozitivum spatřuji v posílení citové vazby mezi chlapcem a matkou. Maminka navenek působí chladněji. Chlapcovo sebevědomí posílilo v důsledku většího množství času, který matka chlapci věnovala byla viditelně posílena komunikace mezi matkou a dítětem.

V oblasti grafomotoriky se výrazně zkorigoval přítlak na tužku, který byl hlavním důvodem zařazení do edukačně stimulačních skupin. Chlapec začal častěji vyhledávat grafické činnosti, na obrázcích se začalo objevovat více detailů velmi podrobně propracovaných.

Jistoty chlapec nabyt také v oblasti řeči a sociálních dovedností, kdy se více snažil prosadit mezi dětmi při rozhovorech v kruhu, začal cítit potřebu před dětmi vyjadřovat své zážitky.

Chlapec č. 2 (CH 2)

S matkou se účastnili všech lekcí ESS, ke konci počátečních lekcí už měl problémy s pozorností, postupně se prodlužovala jeho výdrž a ke konci skupin již neměl problém udržet pozornost celou lekci. Již v průběhu skupin uváděla matka, že častěji vyhledával kreslení, postupně se upravil správný úchop tužky, který do konce skupin upevnil a používal běžně. Koordinace ruky a oka byla upevňována, stříhání podle linie se upevňovalo, ale bylo třeba ještě nadále procvičovat. Chlapec navštěvoval edukačně stimulační skupiny velmi rád, vždy se těšil na nové úkoly, které doma procvičovaly hravou formou a soutěžením pro zrychlení chlapcova osobního tempa. Do soutěživých činností se zapojovala celá rodina, dokonce i prarodiče, čímž si v rodině upevnili a rozšířili sociální vazby, pro chlapce domácí soutěžení byl vždy velký zážitek, o kterém ve školce dlouho mluvil. Přestože edukačně stimulační skupiny byly pro chlapce přínosem, matka se rozhodla po ukončení skupin požádat o odklad školní docházky.

Chlapec č. 3 (HC 3)

Chlapec navštěvoval edukačně stimulační skupiny s matkou, účastnil se všech deseti lekcí. Měl však velký problém s udržením pozornosti a velmi málo matku respektoval, takže docela často rušil výuku. Postupně se dařilo jeho pozornost udržet déle, v důsledku domácí přípravy. Dříve totiž žádné domácí procvičování s chlapcem neprobíhalo. Postupně zažíval dílčí úspěchy, což jej motivovalo a občas byl zřetelný zájem o činnosti. Matka se později přiznala, že netušila, jak jsou chlapcovy výkony odlišné od ostatních vrstevníků, přestože učitelka v Mš rodiče několikrát informovala o stavu chlapcových dovedností. I přes doporučení pedagogicko psychologické poradny zažádat o odklad školní docházky toto rodiče neučinili a chlapec do 1. v září 2013 nastoupil. Po ukončení edukačně stimulačních skupin se chlapcova situace mírně zlepšila, ale matce byla doporučena intenzivní příprava doma dle plánu skupin, které byly rodičům poskytnuty.

Chlapec č. 4 (CH 4)

Protože chlapce vychovává babička, navštěvovala skupiny s chlapcem, absolvovali všechny lekce, matka přišla pouze 1x.

Chlapec měl odklad školní docházky z důvodu celkové nevyzrálosti. Měl také problémy s udržení pozornosti zejména v části grafomotorické, neboť měl špatný přítlak na tužku a brzy se unavil. Postupně se tyto problémy zlepšovaly a při cvičení zdravotních cviků pro uvolnění horních končetin dokázal bez problémů s tužkou pracovat potřebnou dobu. Bylo však poznat, když cviky doma opakovali málo, opět na tužku tlačil. Proto bylo babičce doporučeno, aby při velkém napětí při grafomotorických činnostech používali masážní míček a masírovali horní končetiny a záda. Sice velmi pomalu, ale napětí v horních končetinách se pomalu uvolňovalo. Bylo doporučeno, aby ve cvičení pokračovali až do nástupu do školy a i při psaní úkolů v 1. Třídě.

Dívka č. 1 (D 1)

Dívka měla odklad školní docházky z důvodu špatného držení tužky a pro sníženou nevyzrálost v oblasti sociální. Všechny lekce dívka navštěvovala společně s matkou, s pozorností problémy neměla, úkoly plnila bez problémů. I domácí příprava probíhala poměrně dobře. Postupně si nacvičila a upevňovala správný úchop tužky a pomocí cvičení bylo vidět zlepšení v uvolnění horních končetin. Pro dívčinu uzavřenost se sociální oblast zlepšila jen velmi málo. Vylepšilo se i zrakové vnímání a prostorová orientace. Byla dokončena správná výslovnost všech hlásek.

Dívka č 2 (D 2)

Edukačně stimulační skupiny dívka navštěvovala se svou matkou, absolvovaly všechny lekce. Domácí přípravě se věnovaly. Zlepšení nastalo v oblasti grafomotoriky, byl upevněn Správný úchop tužky, dle rozhovoru s matkou začala dívka už během edukačně stimulačních skupin více vyhledávat grafické činnosti. I po ukončení skupin je však třeba grafomotorické dovednosti procvičovat. V oblasti pravolevé orientace zlepšení nenastalo, je třeba nadále korigovat. V oblasti sluchového vnímání již dívka dokáže pojmenovat hlásku na začátku slova, na koni slova hlásku zatím nerozezná. Matce byly navrženy oblasti a konkrétní činnosti, které by měla dívka ještě zdokonalit.

Analýza cílů:

Zjistit úspěšnost grafomotorických dovedností u dětí z edukačně stimulačních skupin po nástupu do 1. třídy základní školy

Z polostrukturovaných rozhovorů s paní učitelkami, které učí výše jmenované děti v 1. třídě základní školy, vyplynuly tyto závěry.

Chlapec č. 1 (CH 1)

Správný úchop tužky, z počátku mírně zvětšený přítlak na podložku, který se po měsíci upravil. Nápodoba písmen podle vzoru bez problémů, má však problém při samostatném vybavování tvaru písmen při přepisu a diktátu. Pracuje v pomalejším tempu.

Chlapec č. 2 (CH 2)

Ve školním roce 2013 - 14 ještě navštěvuje mateřskou školu.

Chlapec č. 3 (CH 3)

Rodiče odmítli požádat o odklad školní docházky, který jim navrhovala mateřská škola i pedagogicko psychologická poradna. V září 2013 nastoupil chlapec do 1. třídy základní školy. Má správné držení tužky. Z počátku měl větší přítlak na podložku, který se však postupně uvolnil. Má problémy s napodobováním tvarů a slabší je stále koordinace ruky a oka. Tempo psaní je rychlé až překotné, písmo je však kostrbaté. V listopadu byla chlapci diagnostikována ADHD.

Chlapec č. 4 (CH 4)

Po odkladu školní docházky nastoupil v září 2013 do 1. třídy základní školy. Přestože při ukončení edukačně stimulačních skupin v květnu 2013 měl chlapec správný úchop tužky, který však asi nebyl dostatečně upevněn, paní učitelka uvedla, že chlapec má špatný úchop tužky (hrstičkový), což pravděpodobně vyplynulo z malé intervence v domácím procvičování. Chlapce vychovávají prarodiče. Přítlak na podložku při psaní je optimální. Tempo je však rychlé až překotné s občasnými chybami. Chlapec má tendence k zvrácenému sklonu písma. Při úkolové činnosti podává kolísavé výkony.

Dívka č. 1 (D 1)

Po odkladu školní docházky dívka v září 2013 nastoupila do 1. třídy základní školy. Z počátku měla mírný problém se správným úchopem tužky, který se asi po měsíci upravil do správné polohy a častým psaním se dostatečně upevnil. Tlak na podložku při psaní

je optimální. Písmo je plynulé, bez přepisování a větších chyb, tempo optimální. Při úkolové činnosti podává rovnoměrné výkony s občasným výkyvem.

Dívka č. 2 (D 2)

Navrhovaný odklad školní docházky pro pomalé osobní tempo a špatný úchop tužky rodiče odmítli, proto dívka v září 2013 nastoupila do 1. Třídy základní školy. Ve stimulačně edukačních skupinách se u dívky podařilo úchop tužky napravit a v domácím prostředí upevnit, takže na počátku školní docházky byl úchop správný, s optimálním přitlakem. V1.třídě dívka disponovala s dobrým až výborným stylem psaní, správně napodobovala tvary a výšku písmen, patřila mezi nejlepší děti v psaní. Při mírně pomalejším tempu bylo písmo velmi pečlivé.

Zjistit, v které oblasti měly děti největší potíže před zahájením edukačně stimulačních skupin (motorika, grafomotorika, řeč, prostorová orientace, početní představy, sluchové a zrakové vnímání).

Pro přehlednější vyhodnocení jsem použila bodovou škálu:

uspěl(a) – 2 body, průměr – 1 bod, neuspěl(a) – 0 bodů

	Motorika	Grafo motorika	Řeč	Prostorová orientace	Početní představy	Zrakové vnímání	Sluchové cvičení
(CH 1)	1 bod	0 bodů	1 bod	0 bodů	1 bod	2 body	1 bod
(CH 2)	1 bod	1 bod	2 body	1 bod	2 body	1 bod	2 body
(CH 3)	1 bod	0 bodů	2 body	0 bodů	1 bod	1 bod	1 bod
(CH 4)	1 bod	1 bod	1 bod	0 bodů	2 body	1 bod	1 bod
(D 1)	2 body	1 bod	1 bod	0 bodů	2 body	1 bod	1 bod
(D 2)	1 bod	1 bod	1 bod	1 bod	2 body	1 bod	0 bodů

Tabulka č. 9 problémovosti sledovaných oblastí dovedností

Uvedená tabulka vyhodnocení napovídá, že **největší problémy**, před zahájením edukačně stimulačních skupin, činilo dětem **prostorové vnímání a grafomotorika**, **nejmenší problémy** měly děti s **početními představami a řečí**.

Přesto, že v úvodu bylo konstatováno, že největší problémy mají předškolní děti v oblasti grafomotoriky, což potvrdila tabulka č. 9, a řeči, což z tabulky nevyplývá a to proto, že v naší mateřské škole jsme se v posledních třech letech zaměřili na logopedickou intervenci, kterou se zabývá v každé třídě jedna učitelka. Již od 4 let dítěte se snažíme provádět logopedickou intervenci v oblasti správného dýchání, rozpohybování artikulačního ústrojí a mluvidel pomocí každodenních logopedických chviliek v rámci výchovně vzdělávacího procesu, což se nám již daří a do základní školy odchází děti, které mají již správně zvládnutou výslovnost všech hlásek a správně ji užívají při běžné denní komunikaci.

Paní učitelka z 1. Třídy uvedla, že kromě chlapce č. 1, kterému byla diagnostikována ADHD, nemá žádné dítě, které navštěvovalo edukačně stimulační skupiny problém s pozorností při vyučování. Také rodiče se velmi kladně vyjádřili k pozitivnímu přístupu uvedených dětí k vypracovávání domácích úkolů v 1. třídě, které děti neodmítají, protože jsou zvyklé z ESS s rodiči na domácí přípravu. Až na drobnosti děti z ESS nemají zásadní problémy při grafomotorických dovednostech a počátky psaní zvládly velmi dobře. Edukačně stimulační skupiny jsou v základní škole pedagogy hodnoceny jako velmi přínosné pro děti s možnými riziky problémů při nástupu do 1. třídy základní školy.

ZÁVĚR

Dostatečná připravenost dětí na vstup do základní školy je velmi důležitá z důvodu stále větších nároků kladených na dnešní prvňáčky a také z důvodu prožitku úspěšnosti v počátcích školní docházky. Proto je důležité, aby si děti byly s sebou jisté, aby si věřily a do školy se těšily.

Důležité tedy je, aby se rodiče sami zajímali o dovednosti, které má dítě umět před vstupem do základní školy a případné nedostatky pomohli dětem odstranit procvičováním doma. Velmi důležité a prvořadé je poskytnout dítěti dostatek přirozeného pohybu při pobytu venku a vézt ho ke správnému zvládnutí základních pohybových dovedností chůze, běh, lezení, skákání, házení a chytání. Jen dobře zvládnuté základní pohybové dovednosti jsou dobrým základem pro další důležité dovednosti vedoucí k bezproblémovému a úspěšnému nástupu do základní školy.

Ve své práci jsem se snažila nastínit, jak má probíhat správný vývoj dítěte v oblasti grafomotoriky a jaké případné problémy mohou nastat, pokud se u dítěte v dané oblasti objeví nějaké riziko. Jakou podporu je třeba vést ke korekci, aby se nedostatky odstranily co nejdříve.

Cílem bakalářské práce bylo zaměřit se na efektivitu zlepšení vyzorovaných nedostatků u dětí zařazených do edukačně stimulačních skupin. Uvedená metoda se na základě výše popsaného výzkumu ukázala jako správně zvolený postup při korekci možných rizik a dalšímu procvičování dovedností u předškolních dětí. Společná práce dítěte a rodiče přinesla dětem radost ze společné hry, rodičům dala možnost posoudit úroveň dovedností svého dítěte a ukázala, jak s dětmi ještě dále pracovat v domácím prostředí, aby vstup do školy byl radostný a úspěšný.

Myslím, že mohu konstatovat, že stanovené cíle bakalářské práce se mi podařilo splnit a prokázalo se, že všechny děti se v průběhu edukačně stimulačních skupin zlepšily ve většině sledovaných oblastí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BEČVÁŘOVÁ, Z. *Současná MATEŘSKÁ ŠKOLA a její řízení*. Praha: Portál, 2003.154s. ISBN 80-7178-537-7

BEDNÁŘOVÁ, J. *Edukativně stimulační skupiny pro předškolní děti*. Brno: Pedagogicko-psychologická poradna, 1998.

BEDNÁŘOVÁ, J. *Kreslení před psaním*. Brno: Pedagogicko-psychologická poradna 1998.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDA, R. *Jedním tahem – uvolňovací grafomotorické cviky*. Praha: DYS – centrum 2006.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-1829-0.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky*. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-0977-1.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky*. Brno: Computer Press, 2011. 99s. ISBN 978-80-251-2569-4

BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit*, Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. 200s. ISBN 978-80-87156-02-5

DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*, Praha: Portál, 2010. 168s. ISBN 978-80-7367-693-3

DESSLER, H.H., *Každodenní problémy v mateřské škole*. Praha: Portál, 1994. s. 108

Dvořáková, J. *Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání*, Praha: Raabe, 2006. 145s. ISBN 80-86307-27-1

Doňková, O., J.S.Novotný. *Vývojová psychologie pro sociální pedagogy*, Brno: Institut mezi oborových studií, 2010. 145s.

HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Zdravá mateřská škola*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-048-0.

HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-061-5.

JŮZL, M. *Metody sociálně výchovné práce*, Brno: Institut 2007. 53s.

- LYNCH, CH. ,KID, J., *Prevence a náprava poruch komunikace u mladších dětí*. Praha: Portál, 2010. 133 s. ISBN 978-80-7367-699-5
- LAZAROVÁ, B. *Možnosti poznávání lidí*, Brno: Institut 2012. 90s.
- KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1110-9.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80 85931-88-5.
- KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada 2008 s. 193 ISBN 978-80-247-1568-1
- KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1040-4.
- KIRBIOVÁ, A. *Nešikovné dítě*. Praha: Portál 2000. s.206 ISBN 80-7178- 424-9
- LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie s úvodem do neurofyziologie*. 2. vydání. Praha: H&H, 1998. ISBN 80-7319-016-8.
- LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vydání Praha: H&H, 2002. ISBN 80-7319-016-8.
- LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-244-7.
- LOOSEOVÁ, A., PIEKERTOVÁ, N., DIENEROVÁ, G. *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-256-0.
- MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. 1. Vydání*, Praha, Grada, 2005. ISBN 80-247-0870- 1.
- NÁDVORNÍKOVÁ, H. *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. s. 160 ISBN 978-86307-87-9
- OPATŘILOVÁ, D. (ed.) *Pedagogicko-psychologické poradenství a intervence v raném a předškolním věku u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3977-9.
- PIPEKOVÁ, J. ed, *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80 7315 120-0.
- POKORNÁ, V. *Šimonovy pracovní listy grafomotorika a kreslení*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-225-4.

PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-584-9.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978 80-7315-157-7.

RIEFOVÁ, S. *Nesoutředené a neklidné dítě ve škole*. Praha: Portál, 2007. s. 251 ISBN 978-80-7367-257-7.

STRASMAJER, W. *260 cvičení pro děti raného věku*. Praha: Portál, 1996. s. 291 ISBN 80-85282-87-9

SVOBODOVÁ, E. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2007. s. 133 ISBN 80-86307-39-5

SVOBODOVÁ, J. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*. 2. vyd. Praha: IPPP, 2000.

Šmelová, E. *Mateřská škola Teorie a praxe*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Pedagogická fakulta, 2004. s.168 ISBN 80-244-0945-8.

ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z vývojové psychologie pro učitelství mateřských škol*.

1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2003. ISBN 80-7083-697-0.

TYMICOVÁ, H. *Nauč mě číst a psát*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta – Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Vodička, I. *Nechte leváky drápat*. Praha: Portál, 2008. s. 100. ISBN 978-80-7367-479-3

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-326-0.

Internetové odkazy

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Lev%C3%A1ctv%C3%AD>

<http://www.uhk.cz/cs-cz/fakulty> (23. 3.2014, 17,30 hod.)

(<http://www.mutabene.cz>)

(www.foxmind.cz),

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ESS	Edukačně stimulační skupiny
Mš	Mateřská škola
Dú	Domácí úkol

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Správné držení tužky (Doležalová, 2005, s. 30)

Obrázek č. 2 Soustředné kruhy (Heyrovská, 2005)

Obrázek č. 3 Správné držení houby (Heyrovská, 2005)

Obrázek č. 5 „Šnek“ (Heyrovská, 2005)

Obrázek č. 6 „Ležatá osmička“ (Heyrovská, 2005)

Příloha č. 1: obrázek.č. 1 „Malé a velké vlny“ (lekce č.3) (Heyrovská, 2005)

Příloha č. 1: obrázek č. 2 Slabika „mo“ (lekce č. 4) (Heyrovská, 2005)

Příloha č. 1: obrázek č. 3 Správný úchop špejle (lekce č. 5) (Heyrovská, 2005)

Příloha č. 1: obrázek č. 4 Soustředné kruhy (lekce č. 5) (Heyrovská, 2005)

Příloha č. 1: obrázek č. 5 „Šnek“ (lekce č. 6) (Heyrovská, 2005)

Příloha č. 1: obrázek č. 6 „Ležatá osmička“ (lekce č. 6) (Heyrovská, 2005)

Příloha č. 1: obrázek č. 7 „Malé a velké vlny“ (lekce č. 7) (Heyrovská, 2005)

Přílohač.1: obrázek č. 8 Terapeutická slabika „mo“ (lekce č. 7) (Heyrovská, 2005)

Přílohač.1: obrázek č. 9 Správný úchop tužky (lekce č. 8) (Heyrovská, 2005)

Přílohač.1: obrázek č. 10 „Šnek“ (lekce č. 9) (Heyrovská, 2005)

Přílohač.1: obrázek č. 11 „Ležatá osmička“ (lekce č. 9) (Heyrovská, 2005)

Přílohač.1: obrázek č. 12 „Malé a velké vlny“ (lekce č. 9) (Heyrovská, 2005)

Přílohač.1: obrázek č. 13 Terapeutická slabika „mo“ (lekce č. 10) (Heyrovská, 2005)

SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1 Věk dítěte a důvod docházky na ESS
- Tabulka č. 2 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 1)
- Tabulka č. 3 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 2)
- Tabulka č. 4 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 3)
- Tabulka č. 5 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (CH 4)
- Tabulka č. 6 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (D 1)
- Tabulka č. 7 Vyjádření úspěšnosti v daných oblastech v průběhu ESS u (D 2)
- Tabulka č. 8 Efektivita ESS v oblasti grafomotoriky
- Tabulka č. 9 Problémovosti sledovaných oblastí dovedností

SEZNAM PŘÍLOH

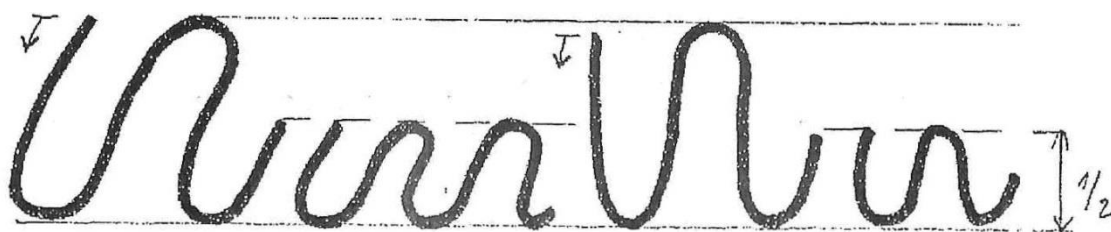
Příloha č. 1 Lekce edukačně stimulačních skupin (3. - 6.)

Příloha č. 2 Pracovní listy

PŘÍLOHA P I: JEDNOTLIVÉ LEKCE EDUKAČNĚ STIMULAČNÍCH SKUPIN (3-10)

3. lekce

- 1. Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce** - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)
Dobrý den, dobrý den,
ať se daří dnes nám všem.
Ať nás ručky poslouchají,
maminky nám pomáhají.
- 2. Hrubá motorika** – lezení v podporu dřepmo ke kuželu a zpět, kutálení s míčem ve dvojici s maminkou, posílání míče v kruhu i s rodiči, házení s míčem do koše
- 3. Zdravotní cviky** - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí
- 4. Jemná motorika** – šroubování maticek na šroubky – velké, menší nejmenší
- 5. Kontrola grafomotoric.** cviku z předešlé lekce
- 6. Nácvik nového grafomotorického cviku** – Práce s houbou a barvou na balícím papíře formátu A0 – malé a velké vlny

Příloha obr. č. 1 – „Malé a velké vlny“

- 7. Prostorová a pravolevá orientace** – dítě a matka si vezmou židličku a 5 různých předmětů, dítě klade věci - na, nad, pod, vedle, před, za, vedle vpravo, vedle vlevo – podle pokynů maminky
- 8. Zrakové vnímání** – hleděj stejné znaky písmen na kartičkách
- 9. Sluchové vnímání** – smyslová hra „Na kukačku“ - děti si zakryjí oči, jedno dítě pověří učitelka, aby kukalo, další dítě hádá podle hlasu kukačky (dítěte)
- 10. Vizuomotorika** – dítě má za úkol rozstříhat A4 papír na jeden dlouhý pruh papíru (musí stříhat dokola a nesmí rozstříhnout).

11. Společné rozloučení - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti - samolepka

4. lekce

1. Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobrý den, dobrý den,

ať se daří dnes nám všem.

Ať nás ručky poslouchají,

maminky nám pomáhají.

2. Hrubá motorika – přeskokování lavičky zprava do leva v podporu dřepmo, chůze po lavičce pozpátku, posílání kruhu ve dvojici proti sobě

3. Zdravotní cviky - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí

4. Kontrola grafomotorického cviku z předešlé lekce

5. Nácvik nového grafomotorického cviku – práce s houbou a barvou na balicím papíře formátu A0 – terapeutická slabika „mo“

Příloha – obr. č. 2 - Terapeutická slabika „mo“

DŮ – celý týden procvičovat slabiku „kreslení slabiky „mo“

6. Řeč – gymnastika mluvidel, jazyková chvilka, jazykolamy, rýmování

7. Předmatematické dovednosti – hra a cvičení na upevnění pojmů - první, poslední, hned před, hned za – pohádka „ O veliké řepě“ – vytváření řady podle kritéria, jmenování pořadí – první, poslední, mezi

8. Vizuomotorika – vystříhování předkresleného tvaru postavy z pohádky „O veliké řepě“ - společné sestavení pohádky

9. Sluchová paměť – slovní řetěz – opakování smysluplných slov se zachováním pořadí
- „Šla jsem do ZOO, viděla jsem - tygra, lva, lamu, ...Šla jsem do papírnictví, koupila jsem – sešit, pero, tužku.....

10. Prostorové vnímání – poskládat rozstříhaný obrázek

11. Společné rozloučení - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti - pexeso

5. Lekce

1. Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobrý den, dobrý den,
ať se daří dnes nám všem.
Ať nás ručky poslouchají,
maminky nám pomáhají.

2. Hrubá motorika – lezení po žebřinách nahoru, sklouznutí po lavičce dolů, krok poskočný dopředu (cválání koníka), krok poskočný vpravo, krok poskočný vlevo, krok poskočný ve dvojici vpravo, vlevo (dítě, maminka).

3. Zdravotní cviky - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí

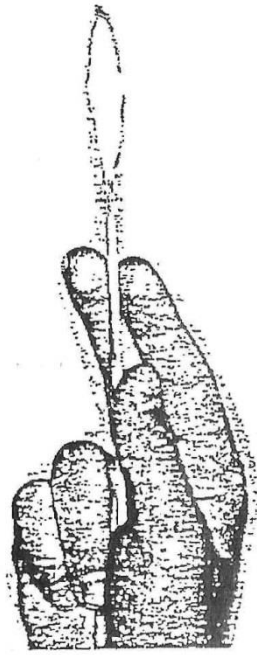
4. Kontrola grafomotoric. cviku z předešlé lekce

5. Nácvik nového grafomotorického cviku – práce se špejlí, vatou a barvou – kruhy (shodné jako v 1. lekci).

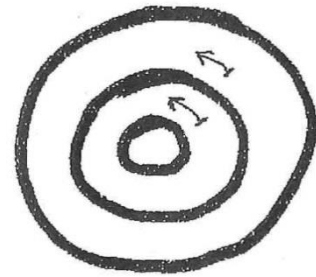
Dítě pracuje s poloviční délkou běžné špejle se smotkem vaty na konci přesahu. Špejli opřeme dítěti do středu dlaně, dáme ji mezi ukazovák a prostředník, špejli přidržuje natažený palec, tři prsty obemykají stejnoměrně špejli, prsteníček s malíčkem jsou složeny v dlani. Po namočení špejle do temperové barvy maluje dítě již známé tvary z 1. lekce (tři soustředné kružnice).

Špejle je křehká, proto můžeme posoudit míru křečí v ruce dítěte, které si ověří a naučí se porovnávat velký a malý tlak na psací náčiní.

Dů: cvičit malbu tří soustředných kruhů špejlí.

Příloha - obr. č. 3. - Správný úchop špejle

Příloha - obr. č. 4. - Soustředné kruhy

Obr. č. 3 - Špejli opřeme o střed dlaně, malík a prsteník skrčíme do dlaně a zbývajícími třemi nataženými prsty (palec, ukazovák a prostředník) ji obejmeme.

6. Jemná motorika – navlékání tkaniček do bot a zavázání na mašličku

7. Předmatematické dovednost

děti dostanou pracovní list č.3 (příloha č.4/6) s geometrickými tvary (kruhy, obdélníky, trojúhelníky a čtverce), z nichž je sestavena panenka. Mají za úkol všechny stejné tvary vybarvit stejnou barvou, vystříhat všechny tvary a opět na další papír slepit panenku.

8. Sluchové vnímání – zvukové pexeso – hledání dvou krabiček se stejným zvukem

9. Rozvoj řeči – dětem i rodičům rozdám karty, na nichž jsou různé věci i zvířata, vždy pouze dvě začínají na stejné písmeno, každé dítě určí začáteční písmeno jeho věci na obrázku, pak hledá obrázek začínající na stejné písmeno.

10. Zrakové vnímání – určí obrázek v řadě lišící se detailem – pracovní list (příloha č. 4/7)

11. Společné rozloučení - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti - omalovánka

6. lekce

1. **Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce** - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

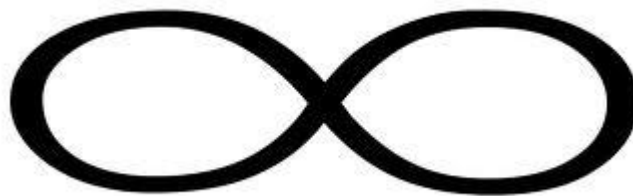
Dobrý den, dobrý den,
ať se daří dnes nám všem.
Ať nás ručky poslouchají,
maminky nám pomáhají.

2. **Hrubá motorika** – chůze po dřevěných balančních polokoulích, děti stojí v řadě ve stoji rozkročněm se zdviženýma rukama, podávají si míč, poslední dítě proleze s míčem pod nohama kamarádů a postaví se na začátek řady, házení s míčem ve dvojici.
3. **Zdravotní cviky** - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí
4. **Kontrola grafomotoric. cviku z předešlé lekce**
5. **Nácvik nového grafomotorického cviku** – práce se špejlí, vatou a barvou – šnek, ležatá osmička, dítě maluje velmi pomalu šneka, rychle ležatou osmičku.

Dů: opakovat výše uvedené cviky pomalu a rychle

Příloha obr. č. 5. – „Šnek

Příloha obr. č. 6. - Ležatá osmička

6. **Jemná motorika** – třídění korálek podle barev
7. **Rozvoj řeči** – pracovní list (příloha č4/8) – doplň protiklady
8. **Předmatické dovednosti** – pracovní list (příloha č. 4/9) – méně, více, stejně, menší, větší
9. **Zraková paměť** – ukážu dětem 6 věcí asi minutu, nechám děti napočítat do deseti a pak se zeptám, které věci si které dítě zapamatovalo (mělo by si zapamatovat aspoň 3 věci)

10. Společné rozloučení - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti - vystřihovánka klauna

7. lekce

1. Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobrý den, dobrý den,

ať se daří dnes nám všem.

Ať nás ručky poslouchají,

maminky nám pomáhají.

2. Hrubá motorika – prolézání „Strachovým pytle“, běh slalomu mezi kužely, podbíhání pod točícím se lanem

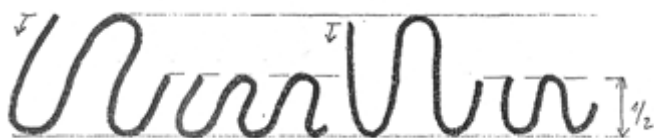
3. Zdravotní cviky - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí

4. Jemná motorika –

Sluníčko se rozsvítilo	-	roztáhnout prsty do široka)
do mráček se nám schovalo.	-	(schovat prsty do dlaně)
rozsvítilo, schovalo, rozsvítilo, schovalo,		(roztahujeme prsty a zavíráme do dlaně)
až se celé unavilo	-	(vyklepeme prsty)
Pak se přihnul velký mrak,	-	(velký kruh oběma pažemi)
Začalo z něj pršet – tak.	-	(paže natažené před sebou, hmitáme prsty)
Foukalo a přelo, foukalo a přelo,	-	(mácháme pažemi a hmitáme prsty)
Až to všechno přestalo.	-	(uvolníme paže i prsty)
Zas vysvitlo sluníčko, zahřálo nám tělíčko.		(prstíky vylezou po těle až na čelo)

5. Kontrola grafomotoric. cviku z předešlé lekce

6. Návik nového cviku – práce se špejlí, vatou a barvou – velké, menší vlny, slabika „mo“, dítě pracuje v kleku, stále na balicím papíře formátu velikosti A0

Příloha obr. č. 7 - Malé a velké vlny

Příloha obr. č. 8 - Slabika „mo“

7. **Předmatické dovednosti** – třídění geometrických tvarů podle dvou kritérií (žluté kruhy)
8. **Sluchové vnímání a paměť** – rýmování slov s vizuálním podnětem – s obrázky
9. **zrakové vnímání, orientace v prostoru** – obrázkový diktát – paní učitelka dětem “diktuje“: doprostřed výkresu nakreslete domeček, vpravo vedle domečku listnatý strom, nad domkem sluníčko a mraky.....
10. **navleč korálky podle vzoru** – děti dostanou přednavlečený vzor z korálků, který opakují a navléknou 10 korálek
11. **Společné rozloučení** - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti - ořezávátka na pastelky

8. lekce

1. **Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce** - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobrý den, dobrý den,
ať se daří dnes nám všem.
Ať nás ručky poslouchají,
maminky nám pomáhají.
2. **Hrubá motorika** – skákání panáka, přeskokování lana – snožmo, ruce v bok, házení míče horním obloukem ve dvojici
3. **Zdravotní cviky** - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí

4. Jemná Motorika – „Dva palečci“

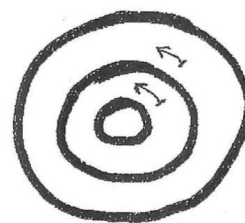
Byli dva palečci a šli	-	ruce v pěst, palce vzhůru
Když se sešli, tak se uklonili	-	ukloní se směrem k sobě
Ruce si podali	-	ruce se sepnou
A pak si dlouho, dlouho povídali		2x oblouk shora dolů v zápěstí
Jablíčku červeném	-	naznačení koule v dlani
O košíčku pleteném	-	propletení prstů, dlaně vzhůru
Ptačím hnízdečku	-	mističky z dlaní
Slepičím vajíčku	-	vajíčko z palce a ukazováku
Motýlcích jak z květiny na květinu lítali		palce k sobě, prsty se třepetají
A o ptáčcích, jak na políčku létali		překřížit ruce, malíčky zaklesnout,
O košíčku pleteném	-	propletení prstů, dlaně vzhůru
Ptačím hnízdečku	-	mističky z dlaní
Slepičím vajíčku	-	vajíčko z palce a ukazováku
Motýlcích jak z květiny na květinu lítali		palce k sobě, prsty se třepetají
A o ptáčcích, jak na políčku létali		překřížit ruce, malíčky zaklesnout, ostatní prsty se třepetají
A tam zrníčko zob, zob, zob, zobali.		ukazováček ťuká do dlaně

5. Kontrola grafomotoric. cviku z předešlé lekce

6. Nácvik nového grafomotorického cviku – práce měkkým pastelem – Progresso (zanechává stopu, nenutí děti k většímu přítlaku na tužku - kruhy

Příloha obr.č. 9 - Správný úchop tužky

Příloha obr.č. 10. - Soustředné kruhy

Dítě se stejným úchopem jako u špejle a dodrženým přesahem (4 cm), kreslí nacvičené tvary – tři soustředné kružnice. Je nutno dbát, aby se hrot progressa obkresloval pravidelně dokulata. Stále pracuje na podlaze v podporu klečmo, na formátu papíru A0

7. **Pracovní list na rozvoj logického myšlení** – (příloha č. 6)
8. **Sluchové vnímání** – pohádka „O vláčku“ – děti poslouchají text, pokud uslyší slovo „vláček“, udělají „šššš“
9. **Orientace v prostotu** – skládání rozstříhaných obrázků
10. **Společné rozloučení** - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.
11. Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.
Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.
Motivační odměna pro děti - omalovánka

9. lekce

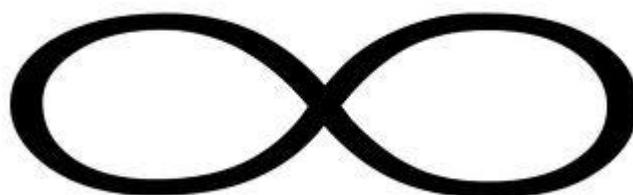
1. **Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce** - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobry den, dobry den,
at' se daři dnes nám všem.
At' nás ručky poslouchají,
maminky nám pomáhají.
2. **Hrubá motorika** – chůze po dřevěných balančních polokoulích, děti stojí v řadě ve stoji rozkročněm se zdviženýma rukama, podávají si míč, poslední dítě proleze s míčem pod nohama kamarádů a postaví se na začátek řady, házení s míčem ve dvojici.
3. **Zdravotní cviky** - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí
4. **Jemná Motorika** –

Řežu, řežu dříví, už jsem celý křivý	-	rodič se s dítětem drží za ruce
Řežu dříví na polínka	-	přetahují se.
Vaří kaši má maminka.	-	míchání vařečkou.)
5. **Kontrola grafomotoric. cviku z předešlé lekce**
6. **Nácvik nového grafomotorického cviku** - práce s progresem – šnek, ležatá osmička

Příloha obr. č. 11. - Šnek

Příloha obr. č. 12 – Ležatá osmička

7. **Rozvoj řeči** – cvičení na rozlišení první a poslední hlásky pomocí obrázků, pracovní list (příloha č. 4/11)
8. **Pracovní činnost** – skládání loďky z papíru
9. **Sluchová paměť** – slovní řetěz – opakování smysluplných slov se zachováním pořadí - „Když jsem jel na výlet, vzal jsem si s sebou – batůžek, kapesník, pití, pláštěnku, peníze...“
10. **Společné rozloučení** - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

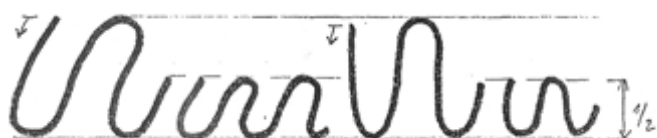
Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Motivační odměna pro děti - gumová kulička

10. lekce

1. **Společný pozdrav, kterým začíná každá lekce** - (děti i maminky sedí na koberci, drží se za ruce, společně se pozdraví)

Dobrý den, dobrý den,
ať se daří dnes nám všem.
Ať nás ručky poslouchají,
2. **Hrubá motorika** – prolézání „Strachovým pytle“ , běh slalomu mezi kužely, podbíhání pod točícím se lanem
3. **Zdravotní cviky** - posilující uvolnění horních končetin – v ramenním kloubu, loketním kloubu a zápěstí
4. **Jemná motorika** - Zapínání knoflíků a zavozování tkaniček
5. **Kontrola grafomotoric. cviku z předešlé lekce**
6. **Nácvik nového grafomotorického cviku** – práce s pastelem progresso, velké menší vlny, slabika “mo“, balicí papír na podlaze, formát A0

Příloha obr. č. 13 - Malé a velké vlny

Příloha obr. č. 14 - Slabika MO

7. **Časoprostorová orientace, řeč** – vyprávění pohádky „O koblížkovi“ podle obrázků a časové posloupnosti
8. **Sluchové vnímání a paměť** - Kimova hra – počítej, kolik přešlo po lávce zvířátek – dítě je otočeno zády k lavičce po které chodí děti (představují zvuky zvířat), dítě otočené zády má za úkol počítat, kolik přešlo zvířat a která.
9. **Zraková paměť** – ukážu dětem 6 věcí asi minutu, nechám děti napočítat do deseti a pak se zeptám, které věci si které dítě zapamatovalo (mělo by si zapamatovat aspoň 3 věci)
10. **Nácvik správného držení tužky a správného sezení na židli**
11. **Společné rozloučení** - (děti i rodiče opět sedí v kroužku na koberci, drží se za ruce a všichni se rozloučí.

Ahoj, ahoj kamarádi, měli jsme se všichni rádi.

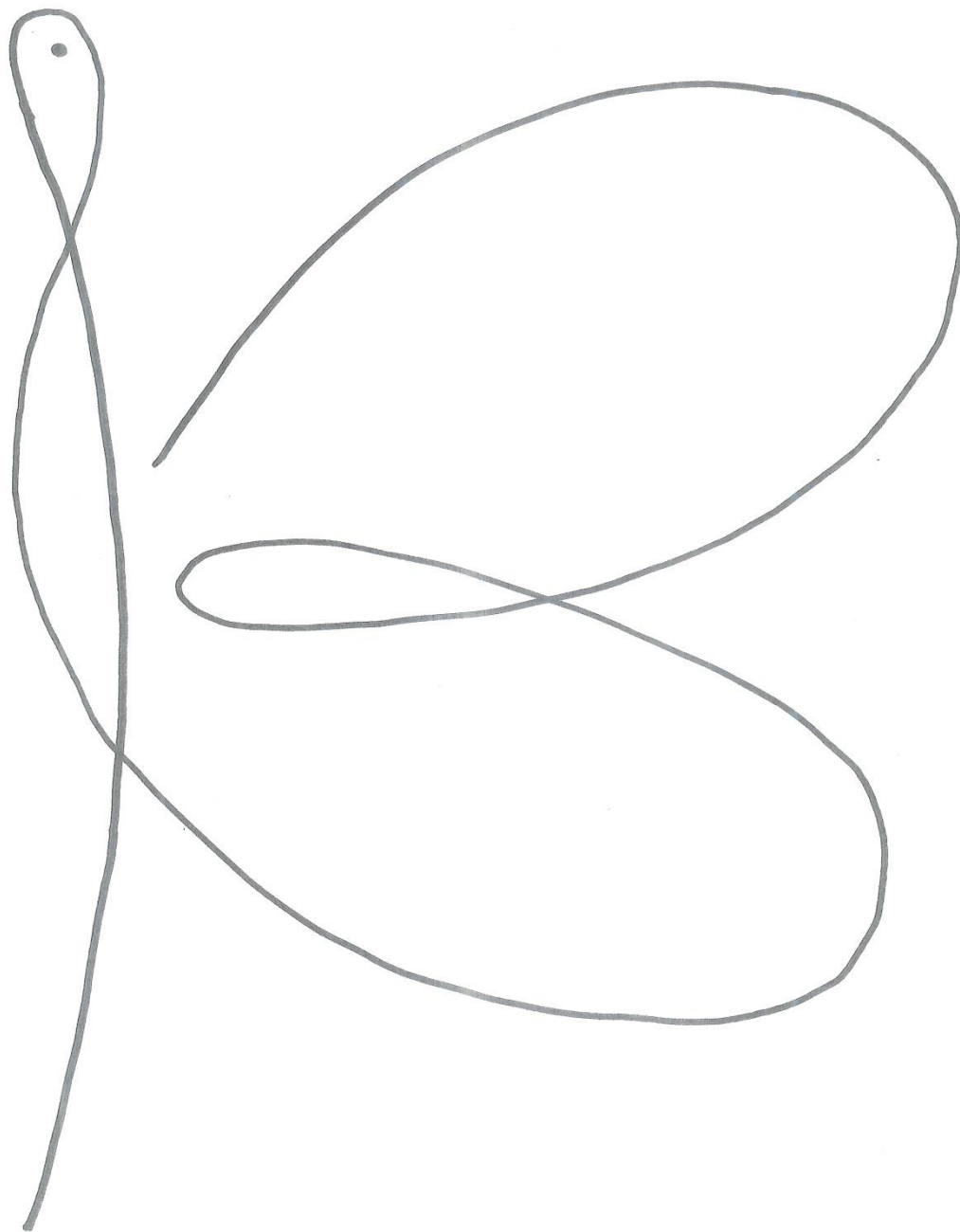
Příště zase přijdeme, spolu si zahrajeme.

Ukončení stimulačně edukačních skupin, zhodnocení práce dětí, další rady pro rodiče, předání diplomů a drobných odměn dětem.

PŘÍLOHA P 2: PRACOVNÍ LISTY

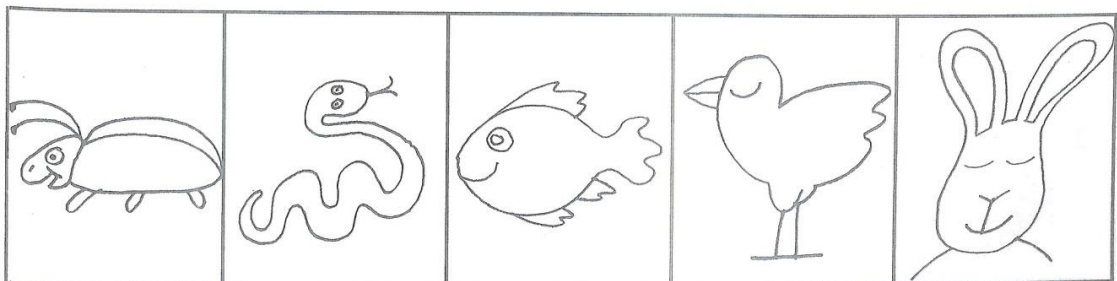
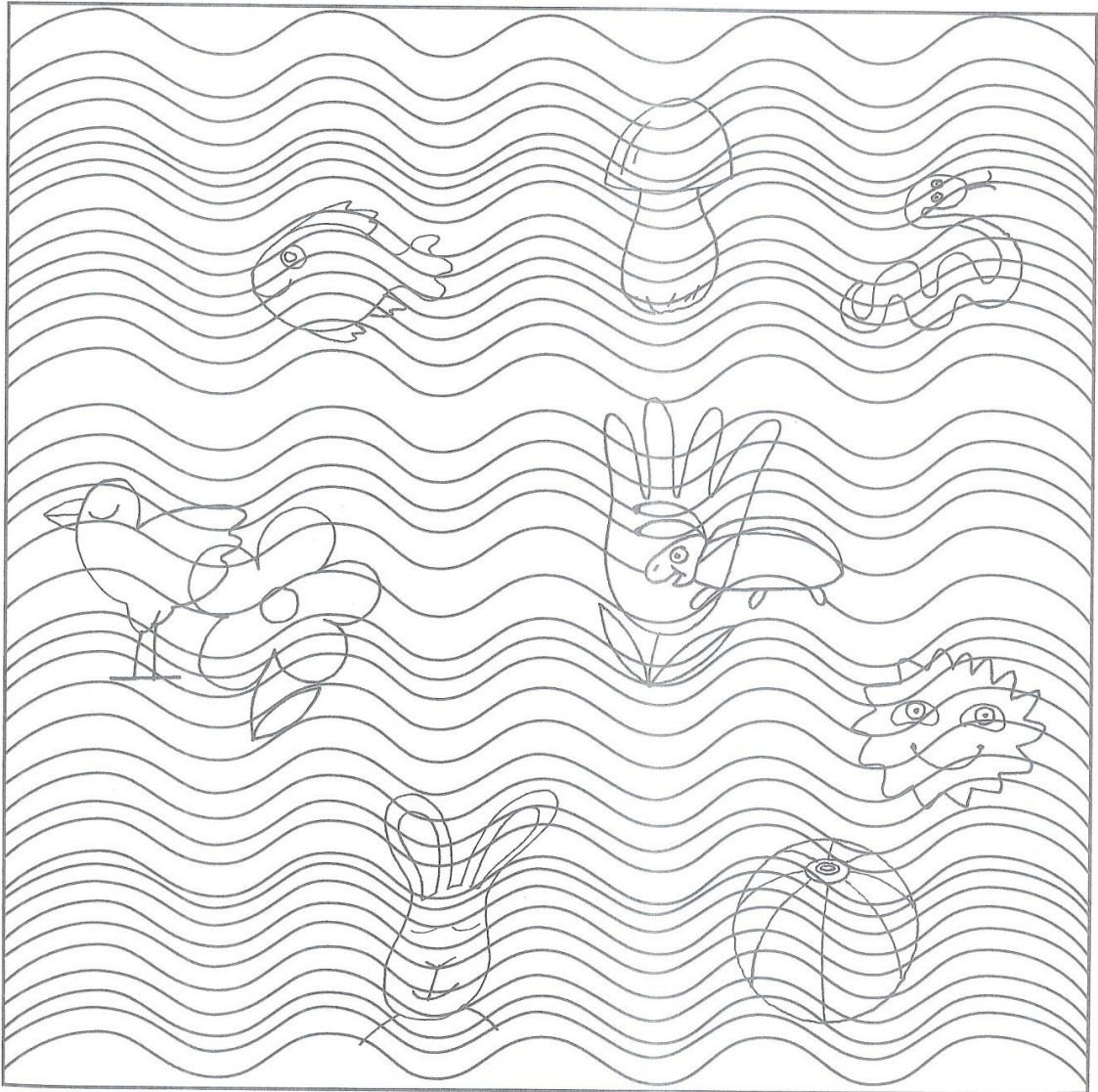
PRACOVNÍ LIST Č. 1 – JENDOTAHOVKA

OBTÁHNI MĚKKOU TUŽKOU JEDNÍM TAHEM

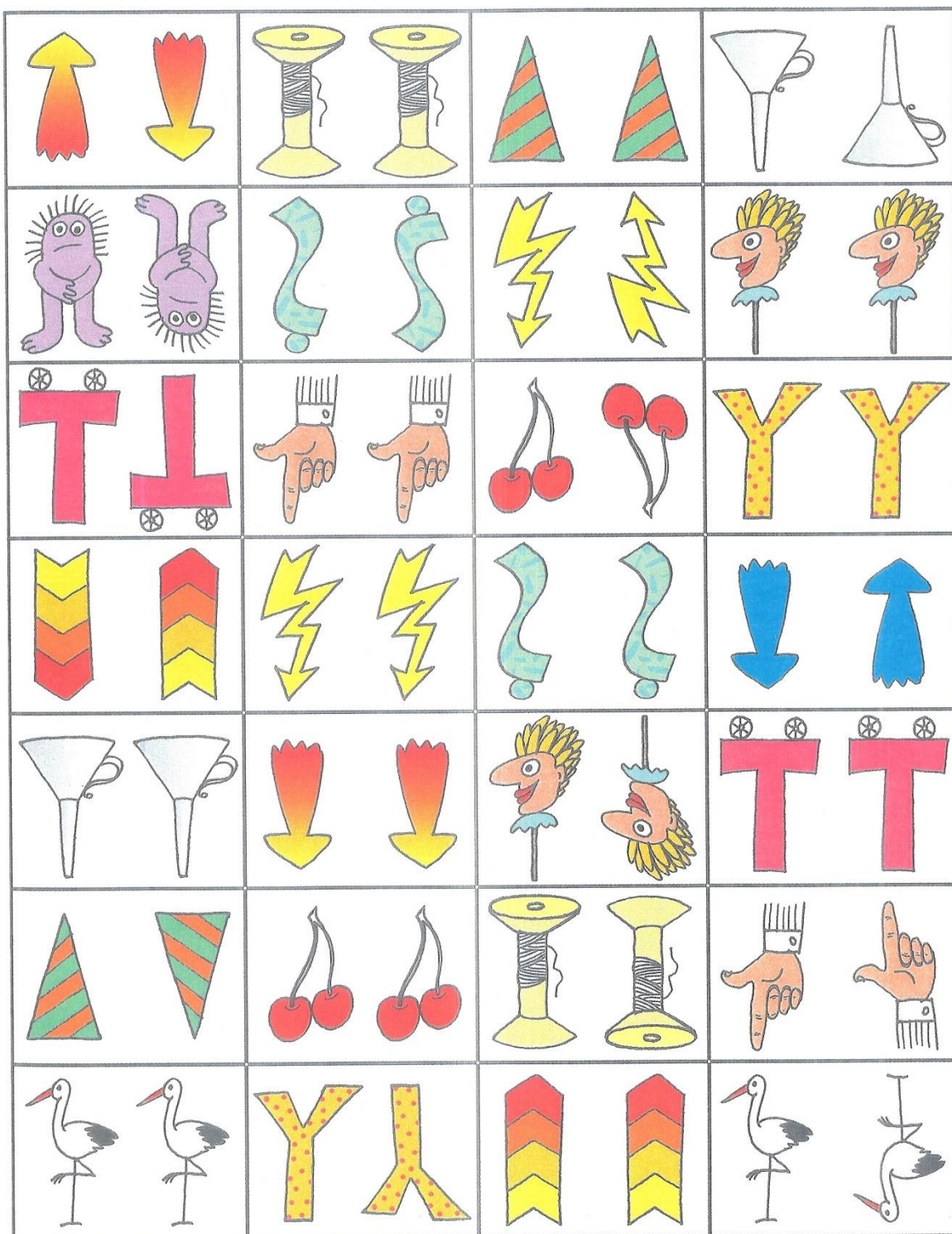
PRACOVNÍ LIST Č. 2 – ZRAKOVÁ DIFERENCIACE

VYHLEDEJ TVAR NA POZADÍ

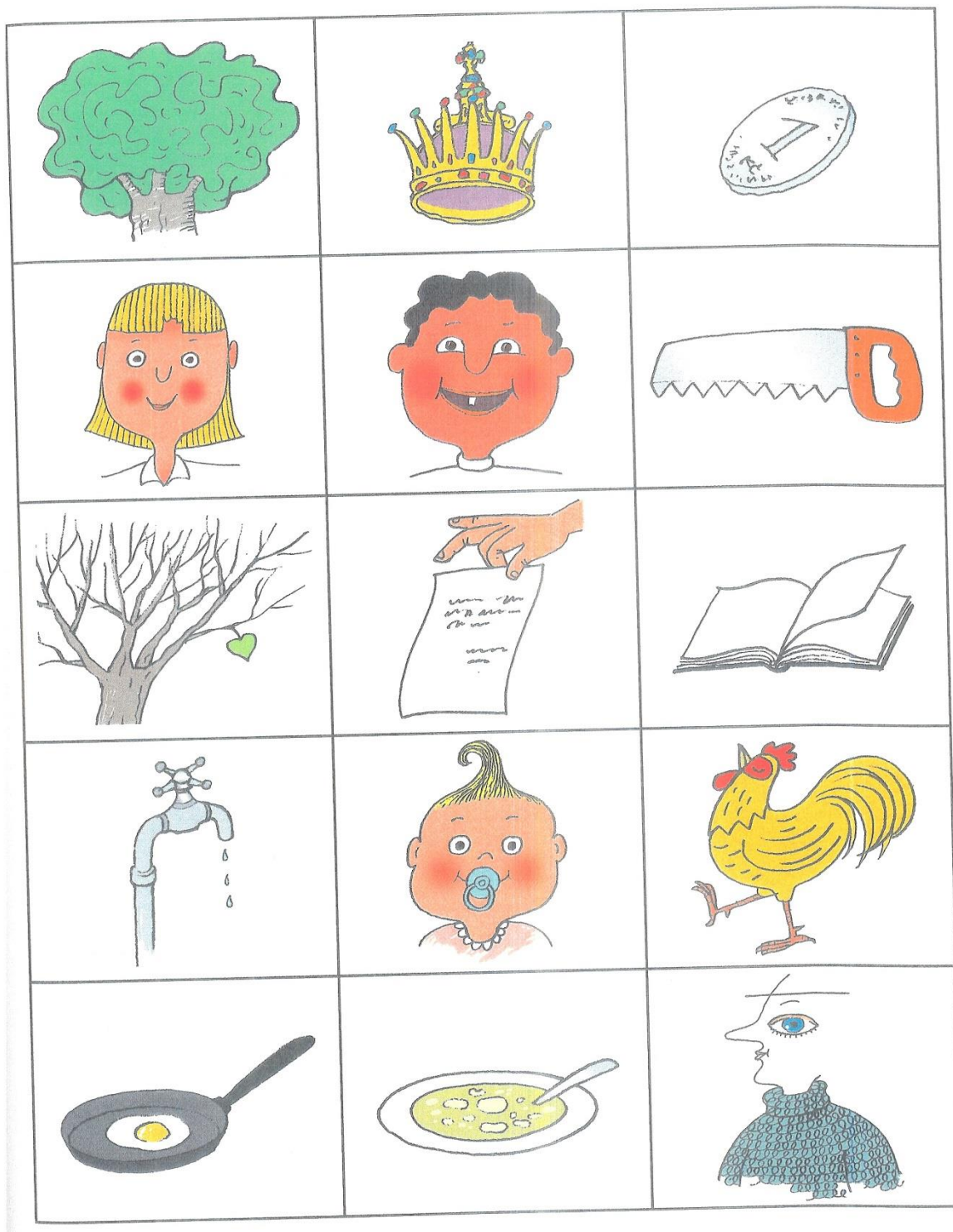
PRACOVNÍ LIST Č. 3

DÍTĚ ROZLIŠÍ SHODNÉ A NESHODNÉ DVOJICE LIŠÍCÍ SE HORIZONTÁLNÍ POLOHOU

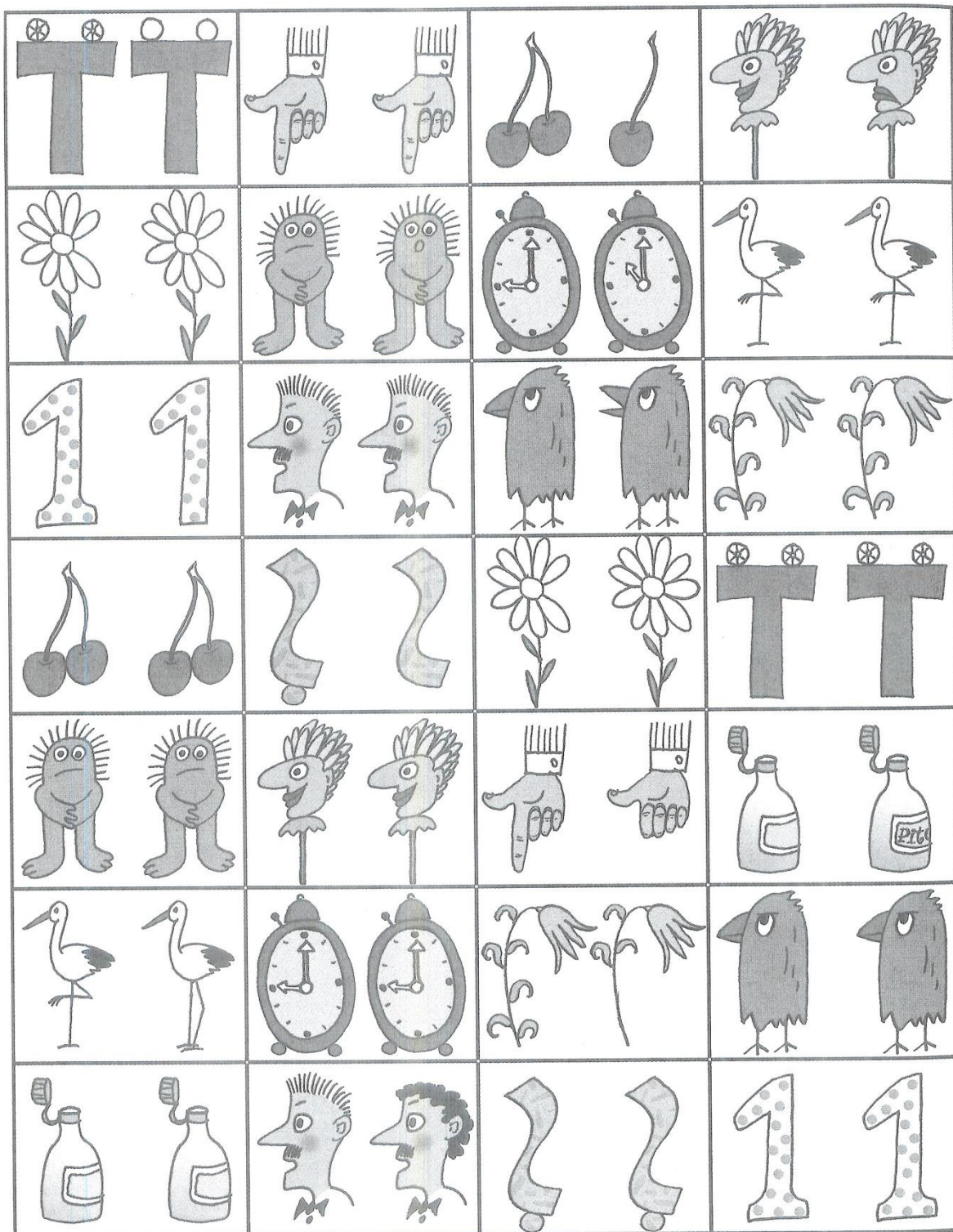
PRACOVNÍ LIST Č. 4

DÍTĚ POZNÁ A VYMYSLÍ SLOVA STEJNÉHO ZVUKU, ALE RŮZNÉHO VÝZNAMU (HOMONIMA)

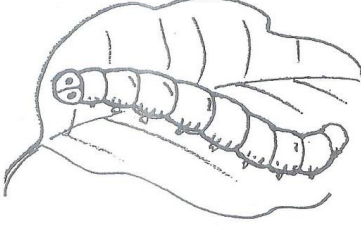
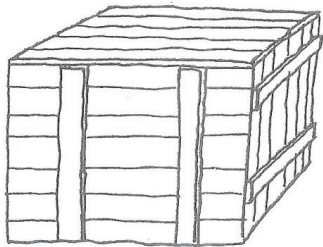
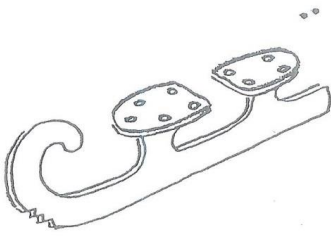

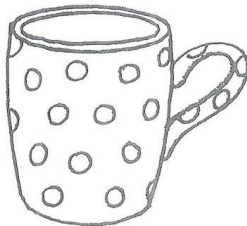
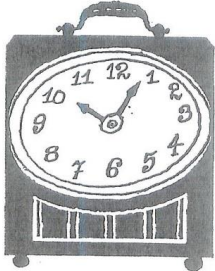
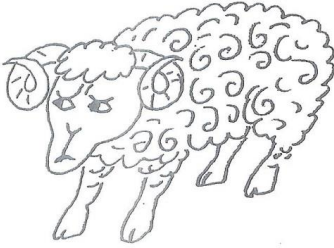
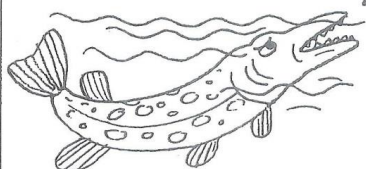
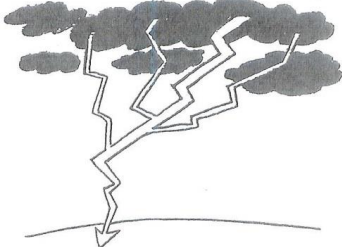
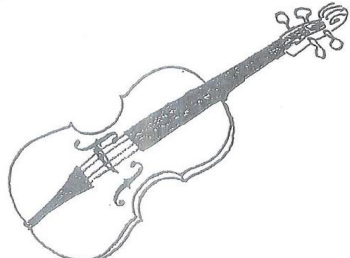
PRACOVNÍ LIST Č. 5

DÍTĚ ODLIŠÍ SHODNÉ A NESHODNÉ DVOJICE LIŠÍCÍ SE DETAILEM

PRACOVNÍ LIST Č. 6

ČERVENĚ OZNAČ VŠECHNA SLOVA, KTERÁ ZAČÍNÁJÍ HLÁSKOU B; MODŘE VŠECHNA SLOVA, KTERÁ ZAČÍNÁJÍ HLÁSKOU H; ZELENĚ VŠECHNA SLOVA, KTERÁ ZAČÍNÁJÍ HLÁSKOU Š

ŠAŠEK 	HOUSENKA 	BEDNA
BRUSLE 	ŠATY 	HRNEK
HODINY 	BERAN 	ŠTIKA
BLESK 	HOUSLE 	ŠÍP